

**ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN VATANSEVERLİK DEĞERİNE
YÖNELİK ALGILARININ İNCELENMESİ**

Rümeysa Bilginer

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MAYIS, 2019

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşulu ile teslim tarihinden itibaren(.....) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Rûmeysa

Soyadı : Bilginer

Bölümü : Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı

İmza :

Teslim Tarihi :/...../2019

TEZİN

Türkçe Adı : Ortaokul Öğrencilerinin Vatanseverlik Değerine Yönelik Algılarının İncelenmesi

İngilizce Adı : An Analysis of Secondary School Students' Perceptions on the Value of Patriotism

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı : Rümeyssa Bilginer

İmza :

JÜRİ ONAY SAYFASI

Rümeysa Bilginer tarafından hazırlanan “Ortaokul Öğrencilerinin Vatanseverlik Değerine Yönelik Algılarının İncelenmesi” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Gazi Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Bülent Aksoy

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Üye: Doç. Dr. Bahadır Kılcan

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Üye: Doç. Dr. Osman Çepni

Coğrafya Bölümü, Karabük Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 27/05/2019

Bu tezin Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Selma YEL

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

Şehit Fırat Yılmaz Çakıroğlu'na

TEŞEKKÜR

Değerler insan hayatında önemli bir yere sahiptir. Çocukluk döneminde kazanılmaya başlanan değerler insanların gelecekteki davranışlarına yön verir. Vatanseverlik ise değerler arasında mutlaka kazandırılması gereken, bireyin sağlam karakter yapısının yanında milletimizin ve ülkemizin refahı için de önem taşıyan bir değerdir. Bu değerın kazandırılmasında başat rolü sosyal bilgiler dersi üstlenmektedir. Bu araştırmada da görüldüğü üzere sosyal bilgiler öğretim programları ile her dönemde vatansever bireyler yetiştirmek amaçlanmıştır.

Bu tez çalışmasında fikir aşamasından tamamlanma aşamasına kadar maddi manevi desteğini esirgemeyen, beni sabırla dinleyen, değerli büyüğüm, hocam ve tez danışmanım Doç. Dr. Bülent Aksoy'a en içten duygularıyla teşekkür ederim. Yine çalışmanın her aşamasında benden desteğini esirgemeyen, yoğunluğuna rağmen her zaman yardımcı olan, yol gösteren, kıymetli hocam Dr. Öğretim Üyesi Bahadır Kılcan'a teşekkürlerimi sunarım.

Bu süreçte yanımda olan, desteklerini esirgemeyen arkadaşlarım Nagehan Erikli, Merve Tosuncuk, Şeyda Nur Tanış ve Emre Kartal'a teşekkürü bir borç bilirim. Her zaman beni destekleyen biricik anneme sevgi ve saygılarımı sunarım. Ayrıca yüksek lisans eğitimim boyunca bana maddi manevi destek olan Türk Ocakları Genel Merkezine sonsuz teşekkürler.

Rümeysa Bilginer

Nisan, 2019

Ankara

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN VATANSEVERLİK DEĞERİNE YÖNELİK ALGILARININ İNCELENMESİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Rümeysa Bilginer

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Mayıs, 2019

ÖZ

Değerler toplum hayatını düzenleyen önemli etkenlerden birisidir. Toplum tarafından kabul görmüş, toplumsal hayatta belirli bir yaptırıma sahip olan, bireye okulda, ailede vb. toplumsal ortamlarda kazandırılması gereken ölçütlerdir. Değerlerin öğretim programları yoluyla öğrencilere kazandırılması noktasında en etkili derslerden biri sosyal bilgilerdir. Sosyal bilgilerin çok disiplinli içeriği ve bireylerin yaşamları boyunca kendilerine rehber olacak değerleri Sosyal Bilgiler dersi yoluyla kazanmaları bu noktadaki önemi göstermektedir. Programda yer alan değerler, öğrencilere değerler eğitimi yaklaşımları temel alınarak kazandırılmak istenmektedir. Vatanseverlik değeri de sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerlerden birisidir. Bu değer öğrencilere başta sosyal bilgiler öğretim programı aracılığıyla kazandırılarak vatansever bireyler yetiştirmek hedeflenmektedir. Bu çalışmanın amacı ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler öğretim programında yer alan “vatanseverlik” değerini nasıl algıladıklarının belirlenmesidir. Araştırmanın çalışma grubunu 2018-2019 eğitim öğretim yılı bahar döneminde Ankara ilinde bulunan bir devlet ortaokulunda öğrenim gören 112 yedinci sınıf öğrencisi

oluşturmaktadır. Nitel araştırma deseninde gerçekleştirilen araştırmada veri toplama aracı olarak, öğrencilerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan vatanseverlik değerine yükledikleri anlamlara ilişkin metaforları (mecaz) belirlemek amacıyla mecazlar yoluyla veri toplama formu kullanılmıştır. Katılımcıların ilgili değere yönelik geliştirdikleri metaforlar ve çizdikleri resim/karikatürler incelenmiştir. Katılımcılardan elde edilen verilerin çözümlenmesinde ve yorumlanmasında içerik analizi ve metafor analizi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda katılımcıların vatanseverliğe yönelik algılarının; vazgeçilmez olan, koruyucu ve kapsayıcı olan, önceliği olan, içinde güzellikler barındıran ve karşılıksız olan, sevgi ve birliktelik uyandıran ve sürekliliği olan şeklinde ortaya çıktığı görülmektedir. Bu bağlamda öğrencilere vatanseverlik değerinin kazandırılmasında bireylerin vatanseverlik adına olağanüstü fedakârlık örneği göstermelerinin yanı sıra toplumsal hayatta üzerlerine düşen sorumlulukları yerine getirmelerinin de bir vatanseverlik örneği olduğu ve bu durumun sürekliliğinin devam ettiği sürece anlam bulduğunun vurgulanması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler : Değer, Değer eğitimi, Sosyal bilgiler, Vatanseverlik, Metafor

Sayfa Adedi : 93

Danışman : Doç. Dr. Bülent Aksoy

**AN ANALYSIS OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS’
PERCEPTIONS ON THE VALUE OF PATRIOTISM
(M.S. Thesis)**

**Rümeysa Bilginer
GAZİ UNIVERSITY
INSTITUTE OF EDUCATION SCIENCES
May, 2019**

ABSTRACT

Values are one of the important factors regulating community life. These are the criteria that should be acquired at school, in the family, etc., to the individual who is accepted by society and has a certain sanction in social settings. One of the most effective lessons is Social Studies on the point of providing of the values to the students through the curriculums. The multidisciplinary content of Social Studies and acquiring the values, which will guide individuals throughout their lives, through Social Studies courses shows the importance at this point. The values in the program are aimed to be acquired to the students on the basis of values education approaches. The value of patriotism is one of the values included in the Social Studies curriculum. With this value, it is initially aimed to educate patriotic individuals by providing them Social Studies curriculum. The aim of this study is to determine how secondary school students perceive the value of “patriotism” in the Social Studies curriculum. The study group of this research consisted of 112 students from the 7th grade students attending a state secondary school in Ankara, in the spring term of 2018-2019 academic year. In this research, where a qualitative design was used, a data collection form via metaphors was exploited as a data collection tool in order to determine the metaphors related to the meanings attributed to the patriotic value of the students in the Social Studies curriculum. The metaphors developed by the participants for the relevant value and the drawings/cartoons they drew were examined. Content analysis

and metaphor analysis were administered to analyze and interpret the data obtained from the participants. As a result of the research, it is observed that participants' perceptions of patriotism reveal as indispensable, protective and inclusive, having priority, having beauties in it and unrequited, awakening love and togetherness and having continuity. In this sense, it is suggested to emphasize that in providing the value of patriotism to the students, demonstrating exceptional sacrifice of individuals in the name of patriotism as well as fulfilling their responsibilities in social life are the samples of patriotism and they find meaning as long as the continuity of this situation proceeds.

Key Words : Value, Value Education, Social Studies, Patriotism, Metaphor

Page Number : 93

Supervisor : Assoc. Prof. Dr. Bülent Aksoy

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	iii
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZ.....	vi
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER.....	x
TABLolar LİSTESİ	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi.....	3
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	4
1.5. Araştırmanın Varsayımları.....	4
1.6. Tanımlar	5
BÖLÜM II.....	6
KAVRAMSAL ÇERÇEVE	6
2.1. Değer	6
2.2. Değerlerin İşlevleri.....	8
2.3. Değerlerin Özellikleri	9

2.4. Değerlerin Sınıflandırılması.....	11
2.5. Değer Eğitimi.....	13
2.6. Değer Eğitiminde Yaklaşımlar	16
2.6.1. Telkin Yoluyla Değer Aktarımı Yaklaşımı	17
2.6.2. Ahlaki Muhakeme Yaklaşımı	17
2.6.3. Değer Açıklama Yaklaşımı.....	19
2.6.4. Değer Analizi Yaklaşımı	20
2.6.5.Örtük Program.....	22
2.7. Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Değerlerin Yeri	23
2.8. Vatanseverlik.....	27
2.9. İlgili Araştırmalar	34
BÖLÜM III	40
YÖNTEM.....	40
3.1. Araştırmanın Modeli	40
3.2. Çalışma Grubu	40
3.3. Veri Toplama Aracı	41
3.4. Verilerin Toplanması.....	41
3.5.Verilerin Analizi ve Yorumlanması	41
BÖLÜM IV.....	44
BULGULAR.....	44
BÖLÜM V	58
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	58
5.1. Sonuç	58
5.2. Tartışma.....	59
5.3. Öneriler	61
KAYNAKLAR.....	62
EKLER	75
Ek 1. Mecazlar Yoluyla Veri Toplama Formu.....	76
Ek 2: Araştırma İzni.....	77

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerler	25
Tablo 2. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerler	26
Tablo 3. Vatanseverlik Değerine Yönelik Oluşturulan Metafor Formlarının Ayıklama, Derleme ve Geçerli Kabul Edilme Sonrasındaki Sayıları	42
Tablo 4. Uzman Görüşü Sonrasında Kategori Değişikliği Yapılan Metaforlar, Sayısı ve Yüzde Cinsinden Güvenirlik Değeri.....	43
Tablo 5. Katılımcıların “Vatanseverlik” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar	44
Tablo 6. Katılımcıların “Vatanseverlik” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri.....	45

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. K-78 kodlu katılımcı tarafından geliştirilen resim	46
Şekil 2. K-86 kodlu katılımcı tarafından geliştirilen resim	47
Şekil 3. K-57 kodlu katılımcı tarafından geliştirilen resim	47
Şekil 4. K-6 kodlu katılımcı tarafından geliştirilen resim	48
Şekil 5. K-73 kodlu katılımcı tarafından geliştirilen resim	49
Şekil 6. K-82 kodlu katılımcı tarafından geliştirilen resim	49
Şekil 7. K-91 kodlu katılımcı tarafından geliştirilen resim	50
Şekil 8. K-14 kodlu katılımcı tarafından geliştirilen resim	51
Şekil 9. K-108 kodlu katılımcı tarafından geliştirilen resim	52
Şekil 10. K-85 kodlu katılımcı tarafından geliştirilen resim	53
Şekil 11. K-92 kodlu katılımcı tarafından geliştirilen resim	54
Şekil 12. K-5 kodlu katılımcı tarafından geliştirilen resim	55
Şekil 13. K-71 kodlu katılımcı tarafından geliştirilen resim	56
Şekil 14. K-62 kodlu katılımcı tarafından geliştirilen resim	57

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Değerlerimiz toplumumuzun millî ve manevi kaynaklarından oluşan, bizlere geçmiş kuşaklardan aktarılan, bizlerin de gelecek nesillere aktaracağımız mirasımızdır (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2018, s. 4). Değerler, toplumu bir arada tutan yapıtaşlarıdır ve bireylerin içerisinde yaşadığı toplumun bir parçası olarak varlığını sürdürmesini sağlar (Elbir & Bağcı, 2013, s. 1324). “Bir erdem veya bir gereklilik olarak görülen değerler eğitimi, çeşitli şekillerde yürütülmeli ve öğrencilerin sağlam karakter sahibi olmaları için çaba harcanmalıdır” (Yaşaroğlu, 2013, s. 1455). Değer eğitiminin amacı sadece öğrencilerin kişisel gelişimini sağlamak değildir. Değer eğitimi ile aynı zamanda toplumun gereksinim duyduğu, topluma yararlı bireyler yetiştirmek ve toplumsal kontrolü sağlayan sistemi de faal tutacak şuuru geliştirmek de amaçlanır. Bu amaçlar ise dayanağını eğitimin temel amaçlarından alır (Akyol, 2010, s. 40-41). Eğitim, ise bireyde kendi yaşantısı yoluyla davranış değişikliği meydana getirme sürecidir ve bu süreçte değerlerin kazandırılması önemli bir yer tutar (Kunduroğlu, 2010, s. 6). “Eğitim sistemimizde bu süreçte başat rolü Sosyal Bilgiler Öğretim Programı üstlenir” (Aslan, 2009, s. 17). Çünkü Sosyal Bilgiler bir değer eğitimi dersidir. İçeriğinin çok disiplinli bir yapıya sahip olması, Sosyal Bilgileri değer öğretimi bakımından zengin kılar (Kan, 2010, s. 140). Öğrencilere

hayat boyu kullanacakları bilgi, beceri ve değerler Sosyal Bilgiler dersi yoluyla kazandırılır (Öğretici, 2011, s. 2). Kılıçoğlu (2015) da günümüzde etkili vatandaş olabilmek için gerekli bilgi, beceri ve değerlerin Sosyal Bilgiler dersi ile öğrencilere kazandırılabilceğini ifade etmiştir. Sosyal Bilgilerin temel amacı, iyi bir vatandaş yetiştirmek ve toplumsal yaşamda gerekli olan bilgi, beceri ve değerleri öğrencilere kazandırmaktır (Erden, tarihsiz, s. 8). Bu açıdan bakıldığında değerlerin kazandırılmasında Sosyal Bilgiler dersinin oynadığı rol açıkça görülmektedir. Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının özel amaçlarından bazıları şunlardır:

1. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri,
2. Atatürk ilke ve inkılaplarının, Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrayıp demokratik, laik, millî ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmaları,
3. Millî, manevi değerleri ile evrensel değerleri benimseyerek erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleri (MEB, 2018, s. 8).

Avcı (2015)'ya göre Sosyal Bilgilerin davranışlarımıza yön veren değerlerin öğretiminde önemli bir yeri vardır. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan değerler, öğrencilere değerler eğitimi yaklaşımları temel alınarak kazandırılmak istenmektedir. Vatanseverlik değeri de Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan ve öğrencilere kazandırılmak istenen değerlerden birisidir. Bu çalışmada 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında “kök değerler” arasında yer alan vatanseverlik değerinin ortaokul öğrencileri tarafından nasıl algılandığının belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu sayede öğretim programının ilgili değer kazandırılmasındaki etkisi ve öğrencilere ilgili değerin nasıl daha etkili bir şekilde kazandırılabilceği de görülebilir. Bu da vatanseverlik değerinin kazandırılmasında eğitimcilere ve araştırmacılara yol gösterecek önemli bir noktadır. Şüphesiz ülkemizde

yaşanan terör olayları ve Türkiye ile diğer ülkelerin ilişkilerinde zaman zaman yaşanan sorunlar bizlere vatanseverlik değerinin kazandırılmasındaki önemi göstermektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan “vatanseverlik” değerinin ortaokul öğrencileri tarafından nasıl algılandığını belirlemektir.

Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki soruya cevap aranmıştır.

1. Katılımcıların vatanseverlik değerine ilişkin geliştirdikleri metaforlar ve buna bağlı olarak oluşturulan metafor kategorileri nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi

“İnsanlar fikirleri öğrendiği gibi, değerleri de öğrenir ve paylaşırlar. O değerlerle amaçlarını tanımlarlar ve belli yönde bir faaliyet akışını seçerler ve onlar aracılığıyla kendilerini ve başkalarını değerlendirirler” (Chinoy, 1967’den aktaran Ünal, 1981). Değerler bireylerde öğrenme sonucu oluşur, doğuştan getirilmez ve toplumsal yapıya paralel olarak değişim gösterir (Rokeach, 1973’den aktaran Akbaş, 2015). Değerlerin sonradan öğrenilebilme ve değişebilme özelliği toplumsal hayattaki gözlem ve etkileşim dışında eğitim sistemi ile mümkün olur (Avcı, 2015, s. 6).

“Milletler varlıklarını korumak ve devam ettirmek için sahip oldukları değerleri korumak zorundadırlar. Değerlerin zaman içinde yıpranması o millet için felakete sebep olur. Millet hafızasında saklanan maddi ve manevi değerlerin süreklilik göstermesi büyük bir önem taşır” (Tekşan, 2012, s. 2). Süreklilik göstermesi gereken ve milletimiz için önemli olan değerlerden biri de vatanseverlik değeridir. Vatanseverlik değeri öğrencilere Sosyal Bilgiler dersinde kazandırılması gereken ve MEB (2018) Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında “kök değerler” arasında yer alan bir değerdir. Yazıcı (2009)’ya göre “sosyal

bilgiler dersinin yurtseverliğin bir değer olarak öğretilmesini öngören bir ders olması nedeniyle eğitim programında ayrıcalıklı bir yeri vardır” (s. 17). 1968’den itibaren Sosyal Bilgiler öğretim programları incelendiğinde bu ders ile her dönemde vatansever bireyler yetiştirmenin amaçlandığı açıkça görülecektir. Bu nedenle bu çalışma, Sosyal Bilgiler öğretim programının kazandırmayı hedeflediği vatanseverlik değerinin öğrenciler tarafından nasıl algılandığını belirlemek açısından önemlidir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma;

1. 2018-2019 öğretim yılı Ankara ili merkez ilçe ortaokullarından araştırma kapsamına alınan okul ile,
2. Araştırmaya katılan öğrenciler ve onların geliştirdikleri metaforlar ile,
3. Veri toplamak amacıyla kullanılan; mecazlar yoluyla veri toplama formu, doküman analizi yoluyla veri toplamak için öğrencilerden çizimleri istenilen resimler/karikatürler ile,
4. Katılımcılar tarafından geliştirilen yüksek frekansa sahip metaforlarla ve geliştirilen metaforun gerekçesiyle uyumlu olarak çizilmiş resim/karikatürler ile sınırlıdır.

1.5. Araştırmanın Varsayımları

1. Araştırmaya katılan öğrencilerin araştırma kapsamında samimi davrandıkları,
2. Araştırma kapsamına alınan okuldaki sosyal bilgiler öğretmenlerinin, “vatanseverlik” değerinin öğretimine aynı oranda ağırlık verdiği varsayılmaktadır.

1.6. Tanımlar

Değerler: “Her toplumda onun sahip olduğu veya bağlı olduğu kültürü meydana getiren inançlar, fikirler ve normlar sistemi vardır. Bunlardan her biri bir değerdir: Teknik, sanat, bilgi, ahlâk, din, hukuk, dil, iktisat değerleri gibi” (Ülken, 1969, s. 73).

Değerler Eğitimi: Değerler hakkında bilgiyi, duyguyu ve davranışı kazandırma faaliyetidir (Elkatmış, 2009, s. 348’den aktaran Kılcan, 2013, s. 7).

Vatanseverlik: Vatan, millet, siyasi yapı, grup, ulus-devlet, kimlik ve aidiyet duygusudur (Yazıcı & Yazıcı, 2010a, 650).

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Değer

Değer kavramı sosyoloji, psikoloji, antropoloji, felsefe ve eğitim bilimi gibi birçok bilim dalının ilgi alanına girmiştir. Bu durum da değer kavramına birçok anlam katmıştır (Akbaş, 2004a, s. 43). Değer kavramı üzerine yapılan çalışmalar daha çok sosyal bilimler alanında gerçekleştirilmiştir. Nedeni ise değerlerin davranışlarımız ve oluşturduğumuz toplum üzerindeki etkisidir (Şen, 2007, s. 4). Fakat değerler konusu sosyal bilimcilerin görüş birliğine vardığı bir konu olmamış, yalnızca değerlerin tutumları ve bilişsel süreçleri etkilediği kabul edilmiştir (Kağıtçıbaşı, 1981, s. 16).

1918’de Znaniecki tarafından sosyal bilimler literatürüne kazandırılan değer kavramı Latince “değerli olmak” veya “güçlü olmak” anlamına gelen valere kelimesinden türemiştir (Zavalloni, 1980 ve Kahle & Turner, 1983’den aktaran Bilgin, 1995, s. 83).

Değerler, toplum hayatını düzenleyen önemli etkenlerden birisidir. Toplum tarafından kabul görmüş, toplumsal hayatta belirli bir yaptırıma sahip olan, bireye okulda, ailede vb. toplumsal ortamlarda kazandırılması gereken ölçütlerdir (Aksoy, Kılcan & Bilginer, 2018). Değerler kuramsal yönünün yanında teknolojinin baş döndürücü hızla geliştiği dünyada toplumumuzu da yakından ilgilendirmektedir (Kuşdil & Kağıtçıbaşı, 2000, s. 60). Türk Dil Kurumuna göre değer: “Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel

değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü.” olarak tanımlanmaktadır. Güngör (1998) “Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar” başlıklı profesörlük tezinde “Değer nedir?” sorusunu şu şekilde cevaplamıştır: “Değer hükmü bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğunu belirten ifade ise, o hâlde değer de bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inançtır” (s. 27). Ona göre değerler, hem kendi hayatımızda hem de başkalarının hayatında gaye olmasını istediğimiz şeylerdir (Güngör, 1998, s. 84).

Sosyoloji Sözlüğü’nde değer tanımı şu şekilde yapılmıştır: “Her toplumda onun sahip olduğu veya bağlı olduğu kültürü meydana getiren inançlar, fikirler ve normlar sistemi vardır. Bunlardan her biri bir değerdir: Teknik, sanat, bilgi, ahlâk, din, hukuk, dil, iktisat değerleri gibi” (Ülken, 1969, s. 73). Yine Ülken (2016)’e göre değer, “her şeyden önce bir varlığın tespitine dayanır ve ancak sezgi ile kavranabilir” (s. 198). Rokeach (1968, 1973)’e göre değer, “kişisel ya da toplumsal olarak zıt ya da farklı bir davranış biçimi veya yaşam amacına karşı tercih edilen, belirli bir davranış biçimi ya da yaşam amacı şeklindeki kalıcı bir inançtır” (Aktaran Bilgin, 1995, s. 83). McGuire (1969) ise değerleri tutumların bir parçası olarak kabul eder (Aktaran Kağıtçıbaşı, 1981, s. 21).

Eğitim ve Eğitim Bilimleri Sözlüğü’nde değer tanımı şu şekilde yapılmıştır: “Genel olarak bir nesneye, varlığa ya da faaliyete, ruhsal, ahlaksal, toplumsal açıdan ya da estetik yönden, tanınan önem ya da üstünlük derecesi” (Öncül, 2000, s. 281). Değer, bir insanın çeşitli insanların davranışlarını değerlendirirken başvurduğu bir kriterdir (Dilmaç, 1999, s. 12). Başka bir görüşe göre değer, bir sosyal yapının varlığının ve devamının sebebi olan, korunmaya çalışılan inanışlardır (Tural, 1988, s. 15). Bacanlı (2016) ise değerleri, bir nesnenin başka bir nesneden farkı veya üstünlüğünü ifade eden özellik olarak tanımlar. Akbaş (2008)’a göre “Değerler toplumu oluşturan bireylere, nelerin önemli olduğunu, nelerin tercih edilmesi gerektiğini ve kısaca nasıl yaşanılması gerektiğini belirtir” (s. 10). Temizlik, sağlıklı olmaya önem verme, adil olma ve vatanseverlik bu değerlerden bazılarıdır. Bunlar ve benzeri değerlerin kazandırılması eğitim kurumlarının başlıca hedefleri arasındadır. Değerler “hem kişilerin hem de toplumdaki sosyal kontrol

mekanizmalarının kaynağıdır” (Demir & Özdemir, 2013, s. 58-59). Özensel (2003)’e göre “toplumdaki değerlerin kaynağı, toplumsal varlık/kişilerin kontrolü dışındadır. Çünkü bunlar kişinin kontrol edemeyeceği çoklukta ve farklılıktadırlar” (s. 213). Davranışlarımıza kaynaklık eden değerler; onları yargılama, ortaya çıkan bir durumu diğerine tercih etme eğilimine sahiptir (Erdem, 2003, s. 56). Değerler, bireyin ve toplumun yaşam kalitesini artırır (Aktepe, 2010, s. 2). Ayrıca insanların tutum ve davranışlarını etkiler, onlara yön verir. Bireylerin ve grupların değerleri hakkında bilgi sahibi olursak onların önemli problemleri ile ilgili değerlendirme ve yorum yapmak daha kolay olur ve bu konuda bizlere ipucu verir (Başaran, 1993, s. 49). Bolay (2004)’a göre “...değerleri var eden insanın kendisidir. Bir toplumda değerler yıpratılırsa o toplumdaki bireyler sağlıklı bir gelişim gösteremezler” (s. 23). Özbay (2010) ise değeri, “Bir toplumun varlık, birlik ve devamının sebebi olan ve korunmaya çalışılan inanışların bütünüdür. Değerler bir toplumun çoğunluğu tarafından kabul gören, istenilen, inanılan, beğenilen davranış şekilleridir. Bunlar toplumu meydana getiren fertlerin çoğunluğu tarafından benimsenir.” şeklinde tanımlamıştır (s. 121).

Ulusoy & Dilmaç (2016)’a göre değer: “Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet, yüksek ve yararlı nitelik” (s. 13).

Ünal (1981) değer kavramını iki yaklaşımla açıklar: Birincisi “değer, uyarıcı bir objenin içinde mevcuttur. Uyarıcı obje, içsel veya mutlak bir değere sahiptir; yani o objenin kullanıcısı olan insanla ilgili olmayan bir değere veya öneme sahiptir.” ikinci yaklaşımda ise objelerin değerinin kişiden kişiye ve kişinin içinde bulunduğu zamana göre değerinin değiştiğini ifade eder (s. 1-2).

2.2. Değerlerin İşlevleri

Değer bizim kendisine muhtaç olduğumuz, kendisini aradığımız bir şeydir. Bu yönüyle değerler bizi tamamlar (Ülken, 2016, s. 205). Rokeach (1973)’e göre değerler, insanları sosyal konularda, siyasi ideolojilerin tercihinde, fikirlerinin ifadesinde, kendini ve toplumu

değerlendirmesinde rehber olur. Ayrıca kişisel ve sosyal olarak kabul edilemeyecek eylemlerin nasıl meşrulaştırılacağını gösterir (Aktaran Bilgin, 1995, s. 83-84).

Değerlerin işlevleri şu şekilde sıralanmıştır:

1. Değerler kişilerin ve toplumların değerinin yargılanmasını sağlar. Bu sayede birey, çevresindeki insanların gözünde “nerede durduğunu”nun farkına varır.
2. Toplum tarafından yararlı görülen ve istenilen öğeler üzerinde insanların dikkatini toplar.
3. Her toplumda sosyal olarak istenilen davranışları değerler belirler.
4. Kişilerin toplum içindeki rolünü seçmesinde ve gerçekleştirmesinde rehberdirler. İlgi yaratır, cesaret verir.
5. Toplumun kontrol mekanizması değerleridir. “Doğru” olanı yapmak için cesaret verirken “yanlış” olanı da engeller.
6. Toplum üzerinde birleştirici etkiye sahiptirler (Fichter, 2004, s. 176; Tezcan, 1974, s. 15).

Değerlerin işlevleri eğitimcilerin de ilgi alanına girmiş ve şu şekilde sıralanmıştır:

1. Bireyin hayattaki amaçlarını belirlemesinde rehber olur.
2. Bireylerin davranışlarına ve toplumsal olaylara yön verir.
3. Bireylerin davranışlarını eleştireci bir şekilde değerlendirmesini sağlar.
4. Bireyin iyi ve kötüyü ayırt etmesini sağlar (Tezcan, 1974, s. 15-16).

2.3. Değerlerin Özellikleri

Değerler hem toplumsal hem ferdidir (Ülken, 2016, s. 206). “Rokeach’e göre değerler; kültür, toplum ve kişilikle ilgili çalışmalarda temel bağımlı değişken, tutum ve davranış çalışmalarında ise temel bağımsız değişkendir” (Bilgin, 1995, s. 84).

Schwartz & Bilsky (1987) değerlerin özelliklerini şöyle sıralamıştır:

1. Tümüyle objektif değildirler. Eyleme dönüştüklerinde duygularla etkileşim hâlinde olurlar.
2. Kişilerin hedeflerini ve bu hedeflerine ulaşmada araç olan davranış şekillerini etkilerler.
3. Bir duruma ya da eyleme ilişkin değildirler.
4. İnsanların davranışlarını ve olayları yönlendiren ölçütlerdir.
5. Sahip oldukları öneme göre kendi aralarında sıralanırlar (Aktaran Kuşdil & Kağıtçıbaşı, 2000, s. 60).

Tezcan'a göre (1974) ise değerlerin özellikleri şöyledir:

1. Cemiyeti oluşturan bireyler tarafından paylaşılırlar. Bir kimsenin tahakkümü altında değildirler, çoğunluk tarafından onaylanmışlardır.
2. Toplumun refahının ve gereksinimlerinin tatmini değerlere bağlıdır.
3. Duygularla ilişkilidirler. Toplumun üyeleri kutsal kabul ettikleri değerler uğrunda her türlü fedakârlıkta bulunabilirler. Örneğin, vatanseverlik değeri. Vatan uğruna ölümü göze alırlar.
4. Toplumu oluşturan bireylerin çoğu tarafından kabul edildikleri için insanların zihinlerinde yer etmişlerdir (s. 14-15).

Gökçe (1994)'ye göre değerler:

1. Kişiler için eylemde bulunurken rehber görevindedirler.
2. Tarihsel ve toplumsal süreç içerisinde meydana gelirler ve bu süreç üzerinde bir etkiye sahiptirler.
3. İnsanların kişiliğini oluşturan öğelerden biridirler.
4. Bireylerin hem zihinsel hem de duygusal yönünü yansıtır (Aktaran Ulusoy & Dilmaç, 2016, s. 21).

2.4. Değerlerin Sınıflandırılması

Ülken (2016) değerleri üç sınıfta ele alır:

1. İçkin değerler: Bunlar bilimle ilgili değerlerdir. Zihinsel verilerdir.
2. Aşkın değerler: Bunlar duyu verileridir. Ahlaki ve dinî değerler aşkın değerlerdir. Vefalı olma, sözüne sadık olma gibi.
3. Normatif-değerler: Bu değerler bir ölçüt görevi görürler. Ekonomik, hukuki ve lisanî değerler.

Poyraz (2004) değerlerin fiziksel varlıklar gibi objektif bir mevcudiyetinden söz edilemeyeceğini ifade eder ve değerleri içkin ve aşkın değerler olmak üzere ikiye ayırır. “İnanma”dan çok “bilme”nin hakim olduğu değerleri Ülken’i takip ederek “içkin değerler” olarak vasıflandırır. Sanat, bilgi ve teknik değerler gibi. Aşkın değerler ise “inanma” üzerine kurulur. Bu değerler, kişinin başka kişilerle kurduğu ilişkilerden meydana gelir. Ahlak ve din gibi (s. 96-97).

Akbaş (2004a) ise değerlerin bireysel ve toplumsal olmak üzere iki yönü olduğunu belirtir. “Değerlerin bireysel yönünde güdü, karar verme, tutum, inanç, ihtiyaç gibi kavramlar ön plana çıkmaktadır. Toplumsal yönünde ise toplum tarafından en iyi, en doğru ve en faydalı olarak kabul edilen şeylerdir” (Akbaş, 2004a, s. 44). Kale (2004) değerlerin evrensel ve kültürel olmak üzere iki boyutlu olduğunu ifade eder (s. 51). Fichter (2004) ise değerleri zorlayıcılık derecelerine, devamlılık gösteren müşterek işlevlerine ve kurumsal işlevlerine göre üç açıdan sınıflandırmıştır (s. 173-175). Tezcan (1974) ise değerleri, “aile kurumu ile ilgili değerler, eğitsel değerler, dinsel değerler, ekonomik değerler, siyasal değerler ve boş zamanlarla ilgili değerler” olarak sınıflandırmıştır.

Horne (1927) değerleri içsel ve araçsal olarak ayırmaktadır. Bazı tecrübeler kendiliklerinden değerli ise içsel değere sahiptirler. Bazıları ise kendiliklerinden değil, değerli olabilecek başka tecrübelerle sevketsmeleri nedeniyle (Aktaran Ünal, 1981, s. 1). Garnett (1952) değerleri genel ve özel değerler, moral ve moral olmayan değerler olarak

ayırmaktadır (Aktaran Ünal, 1981, s. 1). Rokeach (1973) ise değerleri gaye değerler ve vasıta değerler olmak üzere iki şekilde sınıflandırır (Aktaran Ulusoy & Dilmaç, 2016, s. 25).

Spranger (1928) ise değerleri 6 bölümde tasnif etmiştir:

1. Teorik Değer: Bilime ve eleştirel düşünmeye önem verir.
2. İktisadi Değer: Bir şeyin faydalı ve kullanışlı olması önemlidir. Amaç elle tutulur bir zenginliğin birikimidir.
3. Estetik Değer: En yüksek değer form ve ahenktir. Zarafet, simetri ve uygunluk önemlidir.
4. Sosyal Değer: İnsanları sevmek ve yardımseverlik önemlidir.
5. Siyasal Değer: Temelinde güçlü olmak yatar.
6. Dinî Değer: “Birlik” en yüksek değerdir. Din uğruna dünyevi zevkleri feda eder (Aktaran Ünal, 1981, s. 20-21).

Refshauge (2004) değerleri temel değerler olarak sınıflandırmıştır. Bunlar sırasıyla aşağıda verilmiştir:

- Dürüstlük
- Mükemmellik
- Saygı
- Sorumluluk
- Katılım
- İşbirliği
- Önemseme
- Tarafsızlık
- Demokrasi (Aktaran Ulusoy & Dilmaç, 2016, s. 32-33).

Schwartz (1994) değerlerin benzerliklerini ve farklılıklarını göz önünde bulundurarak aşağıdaki gruplandırmayı yapmıştır:

Güç: Toplum içinde elde edilen konum ve insanlar üzerindeki güç, baskınlık (Otorite, zenginlik, toplum içerisindeki saygınlık).

Başarı: Sosyal standartlara göre belirlenen bireysel başarı (Başarılı, kabiliyetli olmak).

Hazcılık: Kişisel olarak duyulan manevi sevinç (Hayattan zevk almak, memnuniyet).

Uyarılım: Coşkulu duygular ve yenilik (Cesaret, tekdüze olmayan bir hayat)

Öz-Yönelim: Bağımsız hareket etme ve bağımsız düşünme (Bağımsızlık, kendi seçimlerini yapma ve gerçekleştirme).

Evrenselcilik: İnsanlığın ve doğanın iyiliğini düşünmek (Dünya barışı, çevreyi koruma).

İyilikseverlik: Yakın olarak görüşülen kişilerin faydasını düşünme, iyiliğini isteme (Yardımseverlik, dürüstlük).

Geleneksellik: Gelenek ve göreneklere bağlı olma (Alçakgönüllülük, dindarlık, ılımlılık).

Uyuma: Toplumdaki diğer bireylere zarar verebilecek eylemlerden kaçınma ve toplumun beklentileriyle ters düşmeme (Nezaket, büyüklere saygı).

Güvenlik: Toplumun ve bireyin huzurunu düşünme (Millî güvenlik, toplumsal düzenin sağlanması ve devamlılığı, aile güvenliği) (Aktaran Kuşdil & Kağıtçıbaşı, 2000, s. 61).

2.5. Değer Eğitimi

İçinde yetiştiğimiz ailenin, toplumun ve okulun başlıca amaçları arasında temel insani değerleri bireylere kazandırmak vardır. Buradan hareketle okulun temel amacının akademik açıdan başarılı bireyler yetiştirmek ve aynı zamanda bu bireylere temel insani değerleri kazandırmak olduğu söylenebilir (Ekşi, 2003, s. 79). Her okulun amacı, içinde bulunduğu toplumun millî ve manevi değerleri ile evrensel değerleri öğrencilere kazandırmaktır (Aktepe, 2010, s. 6). Kılcan (2013)'a göre bir toplumun değerlerinden uzaklaşması, o toplumun ayakta kalmasını güçsüz kılar. Bu noktada devreye değer eğitimi girmektedir. Toplumun değer eğitimine duyduğu ilgi ve ihtiyaç gün geçtikçe artmaktadır (Güney-Gedik, 2010, s. 22). Dünyamızda ekonomik, sosyal, bilimsel ve teknolojik

alanlarda meydana gelen hızlı değişimler eğitim alanını da etkilemekte ve değer eğitimini önemli kılmaktadır (Güneş, 2016, s. 5).

Değerler eğitimi, öğrencilerin değerleri anlayış yeteneklerini geliştirir. Ayrıca eylemlerini gerçekleştirirken belli değerler doğrultusunda hareket edebilmeleri için gerekli olan yetenekleri öğrencilere telkin eder (Australian Government Department of Education, Science and Training, 2003, s. 2). “Değer Eğitimi ile öğrencilerin sahip olduğu değerleri geliştirilir ve okul tarafından önemli görülen değerler öğrencilere tanıtılır” (Hooper, 2003’den aktaran Yiğittir, 2009, s. 33).

Değerler eğitimi, manevi, ahlaki, sosyal ve kültürel eğitim; kişisel ve sosyal eğitim; dini eğitim; çok kültürcü/ırkçı-karşıtı eğitim; program ötesi temalar, özellikle vatandaşlık, çevre ve sağlık; manevi özen; okul etiği; programa ek etkinlikler; geniş toplum bağlantıları; ortak ibadet toplantı; öğrenen bir topluluk olarak okul yaşamı gibi ortak program deneyimlerinin bir sınıflamasını yapabilmek için yeni bir şemsiye terimdir (Slater, 2003’den aktaran Keskin, 2008, s. 20).

“Değer eğitimi, demokratik bir toplumun başarısı için temel oluşturur” (Akbaş, 2004b, s. 13). Değer eğitimi, bir empoze süreci değildir. “Çok yönlü öğrenme ortamları ve belirli bir süreç gerektiren aktif katılımlı, uygulamalı bir eğitim sürecidir” (Evin-Gencel, 2016, s. 1317).

Değer eğitiminin hedefi, bireyin yeteneklerini en üst düzeye ulaştırmaktır (Kale, 2004, s. 52). Yazıcı, Yaman-Baydar & Gelişli (2016)’ye göre değerler eğitiminin amacı evrensel değerlere vurgu yaparak iyi vatandaş yetiştirmektir (s. 1287). Değerler eğitiminin amacı, “çocuğun doğuştan içinde var olan en iyi tarafı ortaya çıkarmak; kişiliğinin her yönüyle gelişmesini sağlamak; insani mükemmelliğe ulaşmasına yardımcı olmak; bireyi ve toplumu kötü ahlaktan korumak ve kurtarmak, bunun yanında iyi ahlakla donatmak ve devamını sağlamak”tır (Bağcı, 2013, s. 5).

“Değer eğitimi, eğitimdeki değerler transferini güçlendirme yolları arar. Bu transfer ise okuldaki müfredat ve ahlaki atmosferle ilgilidir. Eleştirel düşünme, fikirlerin/düşüncelerin analizi ve karşılaştırılması aracılığıyla değerler ve değer gelişimi hakkındaki düşüncelerini geliştirmeyi amaçlar” (Veugelers, 2000, s. 37’den aktaran Ulusoy & Dilmaç, 2012, s. 55).

Değer eğitimi ile:

- Bireyin zihinsel gelişimine yardım etme,
- Çeşitli becerileri kazandırma,
- Teorik ve uygulamalı olarak öğrenmesine ortam hazırlama,
- Karakterini geliştirmesine yardım etme,
- Değerleri aktarma,
- Yaşamına yön vermesine yardım etme amaçlanmaktadır (Badenas, 2011'den aktaran Güneş, 2016, s. 5).

Akbaş (2015)'a göre değer eğitiminin iki hedefi vardır. Birincisi tüm insanların hayatından memnun kalması amaçlanır. İkincisi ise canlılara şefkat ve iyilikle davranarak toplumun iyiliğine katkı sağlamaktır (s. 348).

“Okulda değerler eğitimi vatandaş yetiştirme süreci içinde gerçekleşmektedir. Bu süreçte öğretmenler bilinçli ya da değil değerleri öğrencilerine aktarırlar” (Coombs-Richardson & Tolson, 2005'den aktaran Balcı & Yanpar-Yelken, 2010, s. 82).

Australian Government Department Of Education Science and Training (2005) etkili değer eğitimi için yapılması gerekenleri belirlemiştir. Bunlardan bazılarını aşağıda yer verilmiştir:

1. Benimsetmek istenilen yardımseverlik, dürüstlük gibi değerler aynı zamanda öğretmen tarafından da uygulanmalıdır.
2. Okul içinde bulunduğu toplumun değerlerini uygulatabilmelidir.
3. Okul yönetimi ve personeli, aileler ile iş birliği içerisinde hareket etmelidir.
4. Öğrencilere içinde bulundukları toplumun belli değerlere sahip olduğu öğretilmelidir.
5. Öğretmenlerin farklı öğretim yöntemlerini kullanabilmeleri için gerekli materyaller sağlanmalıdır.
6. Uygulanan değer eğitimi yaklaşımlarının istenilen sonuçları karşılayıp karşılamadığı araştırılmalıdır (Aktaran Ulusoy & Dilmaç, 2012, s. 56-57).

Değer eğitimi sürecinde öğretmenlerin dikkat etmesi gereken hususlar vardır:

- “Öğrencilere model olunmalıdır.
- Sınıf içerisinde ortak bir sosyal doku oluşturulmalıdır.
- Her öğrenciye sorumluluk verilip onların ahlaki gelişimine katkıda bulunulmalıdır.
- Öğrencilere karar verme imkânı tanınmalıdır.
- Öğrenciler cesaretlendirilmelidir.
- Paylaşım imkânı verilmelidir.
- Ortaklaşa çalışmaya teşvik edilmelidir” (Dilmaç, 2012, s. 2).

Değer eğitimi ile insanlar doğumundan itibaren bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde iç içedir. Ancak okullarda verilen değer eğitimi planlıdır. Ülkemizde Sosyal Bilgiler dersi başta olmak üzere derslerde doğrudan kazandırılacak değerler belirtilmiştir (Ulusoy & Dilmaç, 2012, s. 58-59). Değer eğitimi sadece okullarla sınırlı kalmamalı, ailede de değerlerin öğretimine önem verilmelidir. Yalnız burada dikkat edilmesi gereken önemli husus okulda verilen değer eğitimi ile ailede verilen değer eğitiminin çatışmamasıdır. Aksi takdirde bu durum değer öğretiminde engel teşkil eder (Ulusoy & Dilmaç, 2012; Kılcan, 2013).

2.6. Değer Eğitiminde Yaklaşımlar

Değer eğitiminin nasıl yapılacağı ile ilgili birçok yaklaşım vardır ve her yaklaşım kendine ait metotlara sahiptir. Değerler geleneksel telkin yaklaşımı ile öğrencilere kazandırılabilceği gibi öğrenciyi düşündürerek bir seçim yapmaya yönlendiren değer açıklama yaklaşımı ile de kazandırılabilir. Bunlar dışında ahlaki muhakeme, değer analizi ve örtük program yoluyla da değerlerin öğrencilere kazandırılması sağlanabilir (Akbaş, 2004a, s. 96; Kılcan, 2013, s. 31).

2.6.1. Telkin Yoluyla Değer Aktarımı Yaklaşımı

Telkin yoluyla değer eğitiminde belirli değerler, sınıf içerisinde öğrencilere okuma parçaları ve diğer akademik çalışmalarla iletilir (Hudd, 2005, s. 29). Bu yaklaşım tarih boyunca istenilen değerlerin kazandırılmasında en sık kullanılan yöntemlerden biridir. Belirlenen temel değerler telkin ve empoze etme yoluyla öğrencilere aktarılır. Öyküler, kahramanlık şarkıları vb. yöntemler bunlardan bazılarıdır (Doğanay, 2006, s. 267). “Telkin yönteminde en çok kullanılan yöntemlerden biri ahlaki yönü bulunan tarihsel veya kurgusal hikâyeler kullanmaktır. Yaşam öyküleri istediğimiz değerleri telkin eder. Bu öykülerin anlatılması, diğer bireylerin davranışlarının ahlaki sorumluluğu konusunda düşünmesini sağlar” (Akbaş, 2004a, s. 97). “Bundan dolayı yaklaşımda ahlaki öğretilere yoğun bir şekilde yer veren ve öğrencileri öykünmeye teşvik eden hikâyeler, biyografiler, videolar vb. değer edindirme sürecinde bir öğretim aracı olarak kullanılır” (Kristjanson, 2006’dan aktaran Ekşi & Katılmış, 2014, s. 16).

Dilmaç (2007)’a göre değer aktarımında bu yaklaşımın kullanımı yaygın olabilir. “Çünkü içsel ve dışsal kullanımı mümkündür. Değer öğretim sürecinde öğrenilecek değerler sisteminin yetişkinlerin yönlendirilmesi sonucu hangi değerleri öğretmek istiyorlarsa çocuklar da değeri öğrenmek zorundadır” (Dilmaç, 2007, s. 37). Welton & Mallan (1999) ise sorgulama ve düşünme gerçekleşmeden, öğrencilere sürekli nasıl davranıp davranmayacakları söylenerek değerlerin kabulüne dayanan bu yaklaşımdan sonuç alınamayacağını belirtmişlerdir (Aktaran Doğanay, 2012, s. 237-238).

2.6.2. Ahlaki Muhakeme Yaklaşımı

Temelinde ahlaki yargı problemleri bulunan bu yaklaşım, felsefî ahlak anlayışının yanında gündelik ahlak anlayışını da kapsar. Bireylerin bulunduğu ahlaki yargılama basamaklarının belirlenmesi için kullanılan bu yöntem, ahlaki ikilemlerin tanıtıldığı hikâyelerin verildiği yarı standart ve yapısal bir görüşmeden oluşur (Çiftçi, 2003, s. 55).

Kohlberg araştırmaları sonucunda aynı hikayelere farklı yaş gruplarının farklı cevaplar verdiğini elde etmiş ve buna göre göre gelişme düzeylerini 6 basamakta toplamıştır (Selçuk, 2000'den aktaran Akbaş, 2004a, s. 100).

I. Gelenek ncesi düzey

- 1. Dönem: Bu dönem 4-6 yaş arasını kapsar ve bu dönemde çocuğun kurallara uyma nedeni ceza almamak amacıdır.
- 2. Dönem: Bu dönem 6-9 yaş arasını kapsar. Bu dönemde amaç ödül almaktır.

II. Geleneksel düzey

- 3. Dönem: 10-15 yaş arasını kapsar. Bu dönemde amaç sosyal çevrede kabul görmektir.
- 4. Dönem: 15-18 yaş arasını kapsar. Kanunlara karşı geldiğinde ortaya çıkacak suçluluk duygusundan ve dışlanmaktan kaçındığı için kurallara uyar.

III. Gelenek tesi düzey

- 5. Dönem: 18-20 yaş arasını kapsar. Bu dönemde eylemlerini gerçekleştirirken insanlığın ortak mutluluğuna yön veren değerleri gözetir.
- 6. Dönem: 20 yaş ve üzeri olan dönemdir. Bu dönemde davranışlara evrensel değerler yön verir (Akbaş, 2004a, s. 100-101).

Kohlberg teorisinin temelinde insanları ikilemde bırakacak sorular sorup bu sorulara cevap almak vardır (Akbaba, 2008, s. 176). Örneğin; söz verdiğimiz saatte kavuşmamız gereken bir yere giderken yolda yardıma ihtiyacı olan bir hasta ya da yaşlı bir insan gördüğümüzde yolumuza devam etmeli miyiz? Yoksa durup o insana yardım mı etmeliyiz?

Bu yaklaşımda önemli olan bir diğer nokta öğrencilere verilecek olan ahlaki ikilemde bulunması gereken özelliklerdir. Fentom ahlaki ikilemde bulunması gereken özellikleri şöyle sıralamıştır:

- İkilem sosyal bilgiler dersinde anlatılan konuyla ilgili olmalıdır.
- İkilem ğrencilerin seviyesine uygun ve anlaşılır olmalıdır.

- İkilem öğrencileri düşündürerek bir sonuca varmayı hedeflemeli, birden çok seçeneğe sahip olmalıdır.
- İkilem öğrencilerin akıl yürütme becerisini geliştirmeye yardımcı olmalıdır (Oliner, 1976'dan aktaran Doğanay, 2006, s. 275).

Öğrenciden Kohlberg'in yedi basamaklı değerler sürecini izleyerek ahlaki hikayelerdeki ahlaki ikileme netlik kazandırması beklenen bu yaklaşımda (Kılcan, 2013, s. 32), öğrencinin hikâyedeki ikilem durumundan hangisini tercih ettiğinden çok neden tercih ettiği önemlidir (Tokdemir, 2007'den aktaran Ekşi & Katılmış, 2014, s. 28).

2.6.3. Değer Açıklama Yaklaşımı

Değer açıklama yaklaşımı 1960 ve 1970 yılları arasında önem kazanmıştır (Bacanlı, 2005, s. 36; Ekşi & Katılmış, 2014, s. 17). Değer açıklama yaklaşımı ile öğretmenler değerleri öğretmeyi değil, açıklamayı hedeflemiş, öğrencilerin değerlerin farkına varmasını sağlamışlardır (Bacanlı, 2016, s. 36-37). Bacanlı (2016)'ya göre değer açıklama yaklaşımı ile öğrencileri değerler hakkında düşündürmek amaçlanır. Doğrudan yaklaşımların aksine bu yaklaşımla bireye değerler telkin yoluyla değil, olası seçenekleri inceledikten sonra kendisinin karar vermesiyle kazandırılır (Doğanay, 2006, s. 269).

Değer açıklama yaklaşımı kullanılmadan önce sınıf ortamında:

1. “Psikolojik açıdan emin bir sınıf atmosferi (iklimi)
2. Ahlaksallaştırma eğilimlerinin ortadan kalkması sağlanmalıdır” (Rath, Harmin & Simon, 1966'dan aktaran Bacanlı, 2005, s. 38).

Bu atmosfer sağlandıktan sonra değer açıklama faaliyetinde aşağıda verilen aşamalar gerçekleştirilir:

1. Seçme:
 - a. Özgürce seçim yapmak,
 - b. Alternatifler arasından seçmek,

- c. Her bir alternatifin sonuçlarını dikkatli bir şekilde düşündükten sonra seçmek.
- 2. Ödüllendirme:
 - d. Ödüllendirmek ve koruma,
 - e. Seçimlerin diğer öğrenciler tarafından onaylanmasını sağlamak.
- 3. Davranma:
 - f. Seçime göre hareket etmelerini sağlama,
 - g. Benzer durumlarla karşılaştıklarında tekrarlama (Raths, Sarmin & Simon, 1966'dan aktaran Bacanlı, 2005, s. 37).

Bu yaklaşımda amaç, “yukarıda verilen yedi basamağı kullanarak öğrencilerin kendi yaşantıları yoluyla değerleri içselleştirmelerini sağlamaktır. Bu basamakların kullanılması durumunda öğrencilerin değer ve davranışlarının farkına varması beklenir” (Akbaş, 2004a, s. 99).

Bu yaklaşımda önemli olan noktalardan biri de öğrencilerin kendileri için neyin önemli olduğuna karar vermelerine yardımcı olmaktır (Doğanay, 2006, s. 269).

Ayrıca ilgili değer kazandırılmasında; “grup tartışması, rol oynama, düşünce kağıtları, açık uçlu sorular, otobiyografi, oylama, görüşme, alıntılama (yorumsuz), öğrenci raporları vb. yöntemler kullanılabilir” (Bacanlı, 2005, s. 40).

2.6.4. Değer Analizi Yaklaşımı

Değer analizi yaklaşımı “Amerikan Sosyal Bilgiler Ulusal Kurulu tarafından geliştirilmiştir” (Metcelf, 1971'den aktaran Bacanlı, 2005, s. 34). Bacanlı (2005)'ya göre değer analizi değer bilincine yol açan bir soruşturma biçimidir (s. 34). Bu yaklaşım, bir problem ile karşılaşma durumunda uygulanır. Karşılaşılan problem gerçek ya da yapay olabilir (Akbaş, 2004a, s. 102).

Hedefleri ise şunlardır:

1. Öğrencilere bir değer nesnesini nasıl değerlendirebileceklerini öğretmek,

2. Öğrencilerin en mantıklı karara ulaşmasını sağlamak,
3. Öğrencilere nasıl belirli bir değeri benimseyen bir toplumun üyesi olabileceklerini öğretmek (Coombs, 1971'den aktaran Bacanlı, 2005, s. 34-35).

Değer analizi yaklaşımı uygulanırken uyulması gereken bazı ilkeler vardır:

1. Sorunun tanımlanması. Bu aşamada ele alınan konunun ilgili değer açısından nasıl bir sorun oluşturduğu açıklanır. “Değer sorunu nedir?” sorusuna cevap aranır.
2. Değer sorunu kolayca görülemez. Bu nedenle tanımlanır. Bu aşamada “Veriye ihtiyacımız var mı?” ve “Elimizdeki kanıtlar sorunla ilgili ve doğru kanıtlar mı?” sorularına cevap aranır.
3. Olası çözüm yolları belirlenir. Öğrencileri düşündürmek amacıyla “Alternatifler nelerdir?” sorusuna cevap aranır.
4. Alternatif çözüm yolları üzerinde tartışılır. Bu aşamada “Çözümlerimiz hangi problemlere neden olabilir?” sorusuna cevap aranır.
5. Alternatif çözümlerden biri seçilir ve bu seçim doğrultusunda nasıl hareket edileceğine karar verilir. “En doğru hareket hangisidir?” sorusuna cevap aranır (Welton & Mallan, 1999, s. 148-149'dan aktaran Ekşi & Katılmış, 2014, s. 25).

Bu yaklaşımla öğrencilerin değer içeren soru ya da sorunlarla karşılaştıklarında karar verirken akıl yürütmeye dayalı bir yol izlemeleri amaçlanır (Doğanay, 2006, s. 272). Hedef, “değer sorunlarını olabildiğince mantıklı ve sakın olarak sınamak ve daha sonra karara varmaktır” (Öztürk, 2007, s. 131). Öğretmenin telkininden çok, öğrencilerin ilgili olguları değerlendirerek kendi kendilerine karar vermeleri önemlidir (Doğanay, 2012, s. 243). Örneğin, bulduğu cüzdanı sahibine iade eden birisinin davranışının doğru bir davranış olduğunu belirtip cüzdan sahibinin parasını bulamaması durumunda ne tür zorluklar yaşayacağının düşünülüp tartışılması, “başkalarının eşyalarını almamalısınız” öğüdünden çok daha etkilidir (Erden & Akman, 2006, s. 126).

2.6.5. Örtük Program

Örtük program yazılı hâlde bulunmaz fakat değerlerin kazandırılmasında yazılı programdan daha etkilidir. Başta okul yönetimi olmak üzere okulda bulunan tüm personel değer kazandırma sürecinde örtük programın etkisinin farkında olmalıdır (Doğanay, 2006, s. 282). Örtük program, resmî programda belirtilen amaçların dışında öğrencilere okul ortamında kazandırılan bilgi ve değerlerdir (Yüksel, 2002, s. 32). Paykoç (1995) örtük programı, “okulda bilinçli ve açık olarak uygulanan programların, kararların, ilkelerin dışında kalan okul ortamı ve yaşamı” olarak tanımlar (Aktaran Doğanay, 2012, s. 251). Örtük program ile sınıftaki ve okuldaki öğrenim dışında gizli ve bilinçsizce bir öğrenim gerçekleştirilir (Tezcan, 2013, s. 181). Ders dışı etkinlikleri de kapsayan örtük program, bazı durumlarda eğitim programları kadar etkilidir (Demirel, 2006, s. 6-7). Okulların karakter ve değer eğitiminde kullandıkları örtük program, “okulun yazılı olmayan ve herkesten onlara uygun hareket etmesi beklenen gelenek, görenek ya da kurallarından oluşur ve öğrencilerin toplumun ortak tutum ve değerlerini öğrenip içselleştirmesinde önemli bir rol oynar” (Öztürk, 2007, s. 131). Öğrencilerin resmî program dışında kazandıkları bilgi, görüş ve değerleri kapsayan örtük programın kaynakları ise şunlardır:

1. Eğitim sistemi
2. Okul ve çevre arasındaki etkileşim
3. Öğretmen ve öğrencilerin sınıf içerisindeki etkileşimleri (Tezcan, 2013, s. 177).

Okullarda bazı ortak değerleri önemsenmeden öğrencilere kazandırmak için okul üniforma veya kıyafet kuralları, törenler ve okul ritüelleri gibi kasıtlı uygulamalar yapılır (Arthur, 2003'den aktaran Ekşi & Katılmış, 2014, s. 32). Kohlberg örtük programı iletişim, değer ve ahlak olmak üzere üç boyutta ele almıştır (Gordon, 1986'dan aktaran Ekşi & Katılmış, 2014, s. 33).

Örtük program etkinlikleri düzenlenirken dikkat edilmesi gereken hususlar ise şöyle sıralanmıştır:

1. Örgütsel açıdan zaman, imkânlar ve okulda bulunan materyaller göz önünde bulundurulmalıdır.
2. Öğretmen, öğrenci, idareci ve veli grupları arasındaki ilişkiler göz önünde bulundurulmalıdır.
3. Politikalar, olağan işlemler, öğrenci ve toplum için gerçekleştirilen ders dışı faaliyetler gibi kurumsal hususlara dikkat edilmelidir (Demirel, 2006, s. 7).

2.7. Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Değerlerin Yeri

Sosyal Bilgiler, 1968 yılında tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi derslerinin birleştirilmesiyle ülkemizde okutulmaya başlanmıştır (Ambarlı, 2010, s. 76). Bu nedenle sosyal bilgiler öğretim programlarını incelediğimizde karşımıza 1968, 1990, 1998, 2005 ve son olarak revize edilen 2018 sosyal bilgiler öğretim programları çıkmaktadır.

İlk olarak 1968 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının amaçları, tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi derslerinin amaçlarının birleştirilmesiyle oluşturulmuştur (Ambarlı, 2010, s. 79). Programın amaçları incelendiğinde iyi bir vatandaş yetiştirmenin hedeflendiği açıkça görülmektedir (Ambarlı, 2010, s. 78-79). Bu durum aynı zamanda amaçların içerisinde örtük bir şekilde yer alan değerlerin kazandırılmasının da hedeflendiğini göstermektedir.

1985 yılında Talim ve Terbiye Kurulu'nun kararı ile sosyal bilgiler dersi kaldırılmış, yerine Millî Tarih, Millî Coğrafya, T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ve Vatandaşlık Bilgisi dersleri okutulmaya başlanmıştır. İlkokullarda okutulan sosyal bilgiler programı ise 1990 yılında revize edilerek okutulmaya devam edilmiştir (Kaymakçı, 2009, s. 1531-1532). 1990 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının amaçları incelendiğinde 1968 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının amaçları ile paralellik gösterdiği ve aynı şekilde iyi bir vatandaş yetiştirmeyi amaçladığı görülmektedir (Ambarlı, 2010, s. 91-92).

1997 yılına gelindiğinde ise sekiz yıllık zorunlu eğitime geçilmiş, 6. ve 7. sınıflarda okutulan Millî Tarih ve Millî Coğrafya dersleri birleştirilerek (MEB, 2000'den aktaran Ambarlı, 2010, s.

96) sosyal bilgiler dersinin ilköğretim 4., 5., 6., ve 7. sınıflarda okutulması kararlaştırılmıştır. Bu kapsamda 1998 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı hazırlanmıştır (Kaymakcı, 2009, s. 1532).

1998 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının genel amaçları dört ana başlık altında toplanmıştır: 1) Vatandaşlık görevleri ve sorumlulukları yönünden, 2) Toplumda insanların birbirleriyle olan ilişkileri yönünden, 3) Çevreyi, yurdu ve dünyayı tanıma yetenekleri yönünden, 4) Ekonomik yaşama fikrini ve yeteneklerini geliştirmek yönünden. Bu amaçlar incelendiğinde programın vatandaşlık aktarımı yaklaşımına göre oluşturulduğu ve değerlerin bu genel amaçlar içerisinde örtük bir şekilde yer aldığı görülmektedir (Öztürk & Dilek, 2004, s. 60-62).

2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında değerler, programın temel öğeleri arasında yer almış (Kaymakcı, 2009, s. 1537) ve bir toplumun devamlılığını sağlamak amacıyla çoğunluk tarafından benimsenen temel davranış kuralları şeklinde tanımlanmıştır (Özgüven, 1999'dan aktaran MEB, 2005). Özellikleri ise şöyle sıralanmıştır:

1. Toplum tarafından benimsenmiştirler ve toplum üzerinde birleştirici ve bütünleştirici bir etkiye sahiptirler.
2. Toplumsal açıdan bireylerin ihtiyaçlarını karşılar ve onların yararınadır.
3. Temel bilginin yanında duyguları da barındırırlar.
4. Kişinin davranışlarına yön verir.
5. Kurallara göre daha soyutturlar (MEB, 2005).

Programda yer verilen değerler ise şunlardır:

Tablo 1.

2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerler

1. Aile birliğine önem verme	11. Hoşgörü
2. Adil olma	12. Misafirperverlik
3. Bağımsızlık	13. Özgürlük
4. Barış	14. Sağlıklı olmaya önem verme
5. Bilimsellik	15. Saygı
6. Çalışkanlık	16. Sevgi
7. Dayanışma	17. Sorumluluk
8. Duyarlılık	18. Temizlik
9. Dürüstlük	19. Vatanseverlik
10. Estetik	20. Yardımseverlik

Not: Millî Eğitim Bakanlığı. (2005). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi (4-5-6-7. sınıflar) öğretim programı*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.

Her bir üniteye doğrudan verilecek bir değer belirlenmiştir. Örneğin vatanseverlik değeri 7. sınıfta “Ülkemizde Nüfus” ünitesinde doğrudan kazandırılması gereken değerdir.

2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu’nda ifade edilen Türk Millî Eğitiminin genel amaçlarından ve temel ilkelerinden yola çıkılarak hazırlanan ve son hâliyle yer alan özel amaçları incelediğimizde, ülkemizdeki sosyal bilgiler eğitiminin amaçları arasında iyi bir vatandaş yetiştirmenin de yer aldığını söyleyebiliriz (MEB, 2018, s. 8). Ayrıca “okullarda değer eğitiminin vatandaş yetiştirme süreciyle birlikte geliştiği” (Coombs-Richardson & Tolson, 2005’den aktaran Balcı & Yanpar-Yelken, 2010, s. 82) göz önünde bulundurulduğunda sosyal bilgiler ve değer eğitimi arasındaki ilişki belirgin bir şekilde ortaya çıkacaktır.

Yeni programda da 2005 öğretim programında olduğu gibi değerlerin üzerinde durulmuş ve değer tanımı şu şekilde yapılmıştır:

Değerlerimiz öğretim programlarının perspektifini oluşturan ilkeler toplamıdır. Kökleri geleneklerimiz ve dünümüz içinde, gövdesi ve dalları bu köklerden beslenerek bugünüme ve yarınlarımıza uzanmaktadır. Temel insani özelliklerimizi oluşturan değerlerimiz, hayatımızın rutin akışında ve karşılaştığımız sorunlarla başa çıkmada eyleme geçmemizi sağlayan kudretin ve gücün kaynağıdır (MEB, 2018, s. 4).

2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına baktığımızda aşağıda yer alan “kök değerler” yer almaktadır:

Tablo 2.

2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerler

1. Adalet	10. Estetik
2. Aile birliğine önem verme	11. Eşitlik
3. Bağımsızlık	12. Özgürlük
4. Barış	13. Saygı
5. Bilimsellik	14. Sevgi
6. Çalışkanlık	15. Sorumluluk
7. Dayanışma	16. Tasarruf
8. Duyarlılık	17. Vatanseverlik
9. Dürüstlük	18. Yardımseverlik

Not: Millî Eğitim Bakanlığı (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı*. <http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812103847686-SOSYAL%20BİLGİLER%20ÖĞRETİM%20PROGRAMI%20.pdf> sayfasından erişilmiştir.

Yapılan değişikliklerle 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programından “hoşgörü”, “misafirperverlik”, “temizlik” ve “sağlıklı olmaya önem verme” olmak üzere dört değer çıkarılmış yerine “eşitlik” ve “tasarruf” değerleri gelmiştir. Her iki programda da “adil olma/adalet”, “dayanışma”, “yardımseverlik” ve “vatanseverlik” gibi birleştirici değerler muhafaza edilmiştir. Özetle Sosyal Bilgiler öğretim programı ile her dönemde bazı tutum ve değerler öğrencilere aktararak ve geliştirilerek iyi bir vatandaş yetiştirme amaçlanmıştır. Vatanseverlik değeri de yeni sosyal bilgiler öğretim programında da muhafaza edilen ve geliştirilmesi amaçlanan değerlerden biridir.

Bu tutum ve değerler geliştirilirken aşağıda yer verilen hedefler üzerinde odaklanılmıştır:

- Farklılıklara karşı saygılı olma,
- Toplum üzerinde birleştirici etkisi olan değerlere (örneğin vatanseverlik) ve bireysel değerlere (örneğin özgürlük) bağlı olma,
- Demokratik değer ve davranışları takdir etme,
- Herhangi bir anlaşmazlıkla karşılaşıldığında karara varırken adalet ve eşitlik değerlerine bağlı kalma,

- İnsan ilişkilerinde sorumluluk ve işbirliği gibi değerlere önem verme (Öztürk, 2006, s. 30).

Bunun yanı sıra sosyal bilgiler eğitimi içerisinde değer eğitimi verilirken dikkat edilmesi gereken hususlar vardır:

- Sınıf içerisinde arkadaşlarını düşünmesine ve eylemlerinden sorumlu olmasına dikkat edilmelidir.
- Ait olduğu milletin ve ülkesinin geçmişten beri gelen, tarihî konularla ilişkili temel değerlerini benimseme. Örneğin; vatanseverlik, yardımseverlik.
- Tarihte ya da günümüzde bazı değerlerle özdeşleşmiş olan kişiler vardır. Bu kişilerin yaşam öyküleri derste okunabilir.
- Millî bayramlarımız bazı değerlerin kazandırılması açısından ele alınabilir.
- İnsan haklarını, çocuk haklarını, hayvan haklarını vb. konu edinen bildirgeler ve yasalar kazandırılmak istenen ilgili değerle birlikte incelenebilir.
- İçinde yaşadığımız toplumun değerleriyle ters düşen olaylar sınıf içerisinde tartışmaya açılabilir.
- Farklı toplumlara ait belli temel değerler ve içinde yaşadığımız topluma ait temel değerler karşılaştırılabilir ya da farklı toplumlara ait değerler kendi aralarında karşılaştırılıp tartışılabilir (Jarolimek, 1990'dan aktaran Doğanay, 2006, s. 265-266).

2.8. Vatanseverlik

Millî eğitimlerin önde gelen amaçlarından biri de vatanseverlik değerini öğrencilere kazandırmaktır (Elban, 2015). Sosyal Bilgiler dersinin ulusal amaçları incelendiğinde vatansever bireyler yetiştirmenin hedeflendiği açıkça görülebilir. Elban (2015)'a göre vatanseverlik kavramının daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle vatan kelimesinin anlamından yola çıkılmalıdır. Vatan kelimesi, Fransızca “patrie” kelimesinin Türkçe

karşılığıdır ve 19. yüzyılın başlarında ortaya çıkmıştır. Kelimenin yaygın bir şekilde kullanılması ise Namık Kemal sayesinde olmuştur. Namık Kemal de Ernest Renan gibi vatanın sadece aynı coğrafyayı paylaşmak olmadığını, içinde atalarımızın yadigârlarının ve insanın anılarının ve deneyimlerinin de bulunduğu bağlayıcı bir mekân olduğunu ifade eder. Ayrıca vatanseverlikle ilgili ifadelerinde vatan kelimesine ilaveten Türk, millet, kavim kelimelerini de kullanır (Mardin, 2008, s. 361-363).

Vatan, bir milletin barındığı, doğal kaynakları ile ihtiyaçlarını karşıladığı yurttur. Diğer bir anlamı ise geçmişten gelen bağ ile milleti güçlendiren ve varlık kazandıran kutsal bir coğrafi bölgedir (Öner, 2008, s. 261-262). Ülken (1976)'e göre vatan içtimai hafızanın dayanağıdır (s. 219). “Her ocak her şehir gibi bütün milletin de müşterek hatıraları, iftiharları, gururları, müşterek acıları, kusurları, ibret dersleri vardı. Bütün bunlar sınırları belirli bir toprak üzerinde toplanır ve içtimai hafızanın bütün bu izleri onun üzerine kazılır; ki bu toprağa yurt diyoruz” (Ülken, 1976, s. 219-220). “Vatan”ın ülkeden farkı manevi olarak değer atfedilen bir kavram olmasıdır (Üstel, 2004, s. 158-159). “Vatan yalnız topraktan ibaret değildir. Millî bir cemiyet ve devleti teşkil eden maddi ve manevi bütün unsurlar, müesseseler vatan mefhumuna dahildir” (Mesut, 1981, s. 475). Gökalp'e göre vatan, “uğruna hayatlar feda olunan mukaddes bir ülke” demektir (Ülken, 2006, s. 30). Jön Türk Ali Rıza Bey ise vatanın yalnız doğduğumuz yer olmadığını, “ailemizin dini, lisanı, mal ve mülkü, âdet-i ahlâkı, hukuk-u istiklâli, hükümetimizin tamamiyet-i mülkiyesi, nizam ve saltanatı hep birleşirse vatan olur” diyerek vatan tanımını yapmıştır (Mardin, 2010, s. 220). Ali Fuat Başgil, “yurt” kelimesinin “vatan” kelimesini karşılamadığını, vatan kelimesi yerine yurt kelimesinin kullanılmasının yanlış olduğunu belirtmiştir. Ona göre yurt, maddi değerleri ifade eder. Örneğin; ev, köy, kasaba gibi. Oysa vatan, maddi değerlerin yanında manevi değerleri de barındırır. Ortak dil, ortak tarih, millî kültür ve ortak ülkü bir milletin manevi değerleridir. Ona göre vatanseverlik, sadece vatan toprağını ve üzerindeki maddi değerleri düşmandan korumak değil, aynı zamanda bu manevi

değerleri de korumak ve yaşatmaktır. Vatanseverlik toplumsal değerlerin en yükseğidir (Başgil, 1959, s. 6).

Vatanseverlik ile ilgili literatür incelendiğinde en temelde vatana olan bağlılık, sevgi ve onun için yapılan fedakarlık olarak ortaya çıkmaktadır. Yazıcı & Yazıcı (2010a) da yurtseverliğin temelinde vatan, millet, siyasi yapı, ulus-devlet, kimlik ve aidiyet duygusunun bulunduğunu belirtir (s. 650). Elban (2011) vatanseverliğin millî gurur, millî kimlik, vatan sevgisi ve millet sevgisi kavramlarıyla ilişkili olduğunu belirtmiştir (s. 23). Ülken (1969) yurtseverliği şöyle tanımlamıştır: “Bir yurdun üyesi olan ve onu kendisine değişmez barınak yapan kimsenin bu yurda karşı duyduğu sevgi. ‘Millet’ bir gerçek, ‘yurtseverlik’ onun sonucu olan bir ödev ve bir erdemdir.” Namık Kemal için vatan sevgisi her sevginin üstündedir. Hayatımız vatanımızdaki güzellikleri görerek başlar ve vatan sevgimiz ardımızda bıraktığımız nesillerin kimseye boyun eğmeden yaşayacakları yurtları olmasından ötürüdür (Taneri, 1993, s. 165). Satı Bey için vatanseverlik, “vatanın madde ve mânaca ilerlemesini istemek” (Ülken, 1992, s. 181) ve insanın vatanına duyduğu sevgi ve bağlılığın yanında vatani için yaptığı fedakârlıktır (Satı Bey, 2018, s. 13-14). Kurtkan-Bilgiseven (1984) vatanseverliği Türk milletinin birleştirici manevi değerlerinden biri olarak ele almış ve vatan sevgisi uğrunda en kutsal ibadet olan şehitliğin gerçekleştiğini belirtmiştir (s. 98-99). Fichte’nin vatanseverlik anlayışı da buna benzer bir şekildedir: “İnsan, milletinin yaşaması için kendi hayatını daima fedaya hazır olacaktır... İşte hakiki aşk budur... Kendinin ebedi olduğuna inanmayan insanda vatan aşkı olmaz...” (Aktaran Ata, 2009, s. 3). Bar-Tal (1993)’a göre vatanseverlik, bir milletin devamlılığını sağlaması için gerekli olan ve bu nedenle üyelerine kazandırmak istediği önemli bir değerdir. Vatan sevgisi, vatanın korunması idealini besler ve milletin fertleri arasında birliği güçlendirir. Birleştirici özelliği nedeniyle yeni nesillere vatan sevgisi aşılanmalıdır (Öner, 2008, s. 262). “Machiavelli için ülkesini seven yurttaş ona karşı şefkat duyan, acılarını paylaşan ve ona gözü gibi bakan yurttaşdır” (Viroli, 1997, s. 51).

Ergen (2006) vatan sevgisini sosyolojik veya sosyal sevgi olarak nitelendirir. Gümüş (2016)'e göre vatanseverliğin temelinde insanın ülkesine olan sadakati yatar (s. 52). Aksoy, Kılcan & Bilginer (2018) de çalışmasında vatanseverliği bireyin devletin, milletin ve vatanının menfaatlerini gözetmesi ve bekası için çalışması olarak tanımlamıştır. Alman tarihçi Heinrich von Treitschke'ye göre vatanseverlik, “siyasi oluşum içinde işbirliği bilincine sahip olmak, ataların başarılarına saygı duymak ve bu başarıları sonraki kuşaklara aktarmak”tır (Özkırımlı, 2008, s. 43). Orwell (1968) vatanseverlik için “Bence ‘yurtseverlik’ kişinin dünyadaki en iyi olduğuna inandığı ama başka insanlara da zorla dayatmadığı belli bir yere ve belli bir yaşam tarzına kendini vermesidir. Yurtseverlik, doğası gereği hem askeri hem de kültürel anlamda savunmacıdır.” tanımını yapmıştır (Aktaran Viroli, 1997, s. 13). MacIntyre (2006)'a göre vatanseverlik, “ulusun özelliklerine, başarılarına ve değerlerine” yönelik bir dikkat gerektirir (s. 236). Ben (2007) bireyin millete duyduğu yakınlık hissini vatanseverlik olarak tanımlamıştır. Ona göre bu his; geçmişte edinilen tecrübelerin, şimdiki algıların ve gelecekte beklenenlerin oluşturduğu bir bütündür (Aktaran Yazıcı, 2009, s. 21). Viroli (1997) vatanseverliğin bir toplumdaki bireylerin yurttaşlık ve ortak özgürlük gibi bağlarını güçlendirdiğini belirtmiştir (s. 19). Nathanson (1997) yurtseverliğin dört temel öğeden oluştuğunu belirtmiştir:

1. Bireyin ülkesine karşı hususi bir sevgi duyması,
2. Bireyin kendisini ülkesi ile ifade duygusu,
3. Bireyin ülkesinin refahı ve selameti ile ilgili olması,
4. Bireyin ülkesi için fedakârlıkta bulunması (Aktaran Yazıcı & Yazıcı, 2010b, s. 903).

Literatür incelendiğinde vatanseverliğin en temel anlamda bağlılık olduğu görülmüştür. Bu bağlılığın ise farklı şekilleri vardır. Staub (1997) yurtseverliği kör yurtseverlik ve yapıcı yurtseverlik olmak üzere ikiye ayırmıştır (Aktaran Yazıcı, 2009, s. 30). Kör yurtseverlerin ülkelerine olan bağlılıkları sorgusuzdur, ülkelerinin politikalarına eleştirel bakmayı

reddederler (Bakioğlu & Kurt, 2016, s. 24). Temelinde “koşulsuz sadakat” olan kör yurtseverlik, başkalarının eleştirel tutumlarını da hıyanet olarak nitelendirmektedir (Yazıcı, 2009, s. 31). Yapıcı yurtseverler ise ülkesinin olumlu politikalarını desteklerken olumsuz politikalarını da yapıcı bir şekilde eleştirirler. Staub’un deyiimiyle yapıcı yurtseverliğin temelinde “eleştirel sadakat” vardır (Bakioğlu & Kurt, 2016, s. 26). Yapıcı yurtseverliğin ülkenin politikalarına olan eleştirel bakış açısı, onun bağlılığının daha az olduğunu göstermez. Bilakis yapıcı yurtseverler ülkelerine değer verdikleri için yapıcı ve eleştirel bir tutum sergileyerek olumlu bir değişim meydana getirmeye çalışırlar (Yazıcı, 2009, s. 31).

Ravitch (2006) “Vatanseverliği öğretmeli miyiz?” başlıklı makalesinde öğrencilere vatanseverlik değerinin kazandırılması gerektiğini ama bunun ülkesinin hatalarını göz ardı etmek olmadığını da belirtmek gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca Ravitch (2006)’e göre vatansever olmak diğer ülkelerin üstün yanlarını yok saymak anlamına da gelmez. Aksine vatanseverler, diğer ülkelerin vatandaşlarına da saygı duyarlar ve onların ülkelerini de severler (s. 581).

Hegel (2015)’e göre vatanseverlik “... bilincin, günlük işlerde ve alışılmış hal ve şartlarda, kolektif hayatı cevheresel temel olarak, gaye olarak görme yatkınlığıdır. Hayat boyunca bütün durumlarda varlığını sürdüren bu bilinç, aynı zamanda, olağanüstü işler başarmaya çalışma yatkınlığının da temelini oluşturur” (s. 246). Görüldüğü üzere Hegel (2015)’e göre vatanseverlik bir bireyin sadece olağanüstü fedakârlıklar yapması değil, aynı zamanda günlük yaşamında da üzerine düşen toplumsal sorumlulukları yerine getirmesidir. Örneğin; bir öğrencinin derslerine düzenli olarak çalışıp başarılı olması da bir vatanseverlik örneğidir. Yıldırım (2006) da vatanseverliği bireyin kendisini, ailesini, okulunu, mesleğini, vatanını ve milletini ve tüm dünyayı değerli bulması olarak tanımlamıştır (s. 23). Yani vatanseverler ülkelere olan sevgi ve özeni hayatlarının tüm alanına yansıtırlar. Yukarıda verdiğimiz örnekte olduğu gibi vatansever bir birey öğrenci ise okulda başarılı, çalıştığı işte başarılı, sosyal hayatında ve sosyal sorumluluklarında duyarlı, ülkesini ve yaşadığı dünyayı koruyan bireylerdir. Vatansever birey aynı zamanda en çevreci, en hayvansever,

en çalışkan, en merhametli, kısacası her konuda en duyarlı bireydir. Avcı (2015) da vatansever bireylerin haklarını bilip kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, hayvanlara, çevreye, ülke ve dünya sorunlarına karşı duyarlı bireyler olduğunu belirtmiştir (s. 6). Sağlıklı bir ruh yapısına sahip her birey vatansever bir yurttaş olmaya gayret eder ve ülkesini ve çevresini ilgilendiren sorunlara karşı kayıtsız kalmaz. Çünkü bu vatanseverliğin bir gereğidir (Kubat, 2008, s. 122).

Vatanseverliğin vatandaşlık boyutuna değinen araştırmacılar da vardır. Kurt (2007)'a göre vatanseverlik demokratik bir görüş ile ima edilmelidir (s. 59). Rousseau'ya göre vatanseverlik insanda kendiliğinden gelişir, duygularla ilgilidir. Ayrıca vatanseverlik vatandaşlığı tamamlar (Özkırmı, 2008, s. 41). Vatanseverliğin vatandaşlığın duygusal boyutunu oluşturduğu belirtilmiştir (Üstel, 2004, s. 321; Kurt, 2007, s. 58; Bakioğlu & Kurt, 2016, s. 18). "Kleingeld ise Kant'ın tartışmalarından yola çıkarak üç çeşit vatanseverlikten bahsetmiştir." bunlar; vatandaşlık vatanseverliği, milliyetçi vatanseverlik ve bir ülkenin belirgin özelliklerine dayalı vatanseverliktir (Bakioğlu & Kurt, 2016, s. 20-21). Kant, milliyetçi vatanseverliğin benimsenmesi gerektiğini belirtmiş ve ortak bir soydan geldiğimiz insanlara karşı bir sorumluluğumuz olduğunu belirtmiştir (Kleingeld, 2003, s. 311'den aktaran Bakioğlu & Kurt, 2016, s. 22). Ayrıca Çancı (2008) da araştırmasında vatanseverlik kavramının milliyetçilikle ilişkili olduğunu belirtmiştir. Nitekim bugün dünya üzerinde zulüm gören birçok Türk vardır. Örneğin Çin hükûmeti yıllardır Doğu Türkistan'da bir soykırım politikası yürütmekte, Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nde baskı ve zulüm rejimi uygulamaktadır (Öz, 2018). Her vatansever bu zulme son verilmesi için üzerine düşen görevi yapmalıdır.

Vatanseverlik hayatımızın her alanında davranışlarımıza rehberlik etmelidir. Cephede canını siper ederek vatanını koruyan bir vatandaş; mesleki, içtimai ve siyasi hayatta da devletimizin hukukuna riayet etmelidir (Mesut, 1981, s. 475, 477). Gökalp'e göre vatanseverliğin dinî, ahlaki, hukuki ve estetik şekilleri vardır ve gerçek bir vatanseverde bu duyguların hepsinin bulunması gerekir (Ülken , 2006, s. 50). Liberal ahlak ile vatansever

ahlakı karşılaştıran MacIntyre (2006), siyasi toplulukların güvenliklerinin sağlanması amacıyla askerî birlikler bulundurduğunu ve bu askerlerin liberal olamayacaklarını, en azından belirli bir seviyede vatanseverlik ahlakı içermeleri gerektiğini belirtmiştir (s. 250). MacIntyre’a göre liberal özellikler taşısa da her devlet varlığını sürdürmek için vatanseverlere gerek duymaktadır (Yazıcı, 2009, s. 22). Gökalp (1992) de milleti idare edecek kişilerin fayda gütmezlik, karşılık gütmezlik, fedakârlık ve vatanseverlik değerlerine sahip olmaları gerektiğini aksi hâlde memleket için felâket olacağını belirtmiştir (s. 45).

Bunun da yolu eğitim sistemi ile vatansever bireyler yetiştirmekten geçmektedir. Tonga & Aksoy (2014) çalışmasında öğrencilerin demokratik değerlere sahip, insan haklarına saygılı, vatansever birer yurttaş olmalarının okullarda verilen eğitim ile sağlanabileceğini belirtmişlerdir. Her ülke vatansever yurttaşlar yetiştirmek ister ve bu nedenle vatanseverlik değeri ülkelerin eğitim programlarında açıkça veya örtük bir şekilde yer alır (Tonga & Aksoy, 2014, s. 173). Bu noktada değerlerin aktarımında başat rolü üstlenen sosyal bilgiler eğitimi devreye girer. İçeriğini oluşturan tarih, coğrafya gibi disiplinlerin ve iyi bir vatandaş yetiştirme amacının da etkisi göz önünde bulundurulduğunda vatanseverlik değerini en etkili bir şekilde kazandırabileceğimiz ders sosyal bilgilerdir. Ersoy & Öztürk (2015) çalışmasında sosyal bilgiler dersinin amacının bir vatandaşlık değeri olan vatanseverlik değerini kazandırmak olduğunu belirtmiştir (s. 977). Safran (2015) de çalışmasında vatansever bireyler yetiştirmenin yolunun iyi bir sosyal bilgiler eğitiminden geçtiğini belirtir. Bunun yanı sıra araştırmacılar, vatanseverlik değerinin içinde yaşanan topluluğun devamı için gerekli olduğunu belirterek bu konuda en önemli noktanın okulda ve ailede verilen eğitimin uyuşması olduğunu ifade etmiştir (Kılcan, 2013, s. 54; Bakioğlu & Kurt, 2016, s. 131). “Aksi takdirde, okulda kazandırılmak istenen vatanseverlik ile ailede ve çevrede gördükleri davranışların tutarsız olması hedeflenen vatanseverliğin oluşmasındaki en büyük engellerden biridir” (Kılcan, 2013, s. 54). Bakioğlu & Kurt (2016)

da çalışmasında vatanseverlik değerin kazandırılması sürecinde okulun yanı sıra aile ve çevrenin de etkili olduğunu belirtmişlerdir.

2.9. İlgili Araştırmalar

Kurt (2007)'un *Öğretmenlerin Demokrasi, Vatandaşlık ve Vatanseverlik Algılarının Nitel Olarak İncelenmesi* başlıklı yüksek lisans tezinde öğretmenlerin demokrasi, vatandaşlık ve vatanseverlik algılarının niteliksel olarak incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 22'si kadın, 23'ü erkek olmak üzere toplam 45 öğretmen oluşturmuştur. Veriler yüz yüze görüşme yöntemi ve yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak elde edilmiştir. Araştırmanın sonucunda elde edilen verilere göre öğretmenler vatanseverlik eğitiminin verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Ayrıca vatanseverlik anlayışının gelişiminde okul, çevre ve ailenin birlikte hareket etmelerinin gerekliliği sonucuna da ulaşılmıştır.

Yazıcı (2009)'nın *Yurtseverlik Eğitimi: Sosyal Bilgiler ve Tarih Öğretmenlerinin Tutum ve Algılarına Yönelik Bir Çalışma (Tokat ili örneği)* başlıklı yüksek lisans tezinde, tarih ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin yurtseverlik ve yurtseverlik eğitimi hakkındaki tutumlarının, yurtseverlik eğitimi verirken kullandıkları yöntemlerin ve bu tutum ve yöntemler arasındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın modeli olarak betimsel yöntemlerden alan taraması tipi kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 144'ü erkek ve 56'sı kadın olmak üzere toplam 200 sosyal bilgiler ve tarih öğretmeni oluşturmuştur. Çalışmada üç farklı ölçme aracı uygulanmıştır. Bunlar yurtseverlik tutum ölçeği, yurtseverlik eğitimi ölçeği ve yurtseverlik eğitimi strateji ve yöntem anketidir. Araştırmanın sonucunda sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin yurtseverlik ve yurtseverlik eğitimi tutumlarının önemli ölçüde benzerlik taşıdığı ve öğretmenlerin bu tutumlarının kullandıkları yöntemleri etkilediği belirlenmiştir. Ayrıca sosyal bilgiler öğretmenlerinin tarih öğretmenlerine göre yurtseverlik eğitimi verirken daha çeşitli yöntemleri bir arada kullandıkları görülmüştür.

Avcı (2015) *Sosyal Bilgiler Dersinde Vatanseverlik Değerinin Kazandırılmasına Yönelik Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri* başlıklı yüksek lisans tezinde vatanseverlik değerine ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşlerini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Kastamonu il merkezinde görev yapan Sosyal Bilgiler öğretmenleri ve üç okulun 7. sınıf şubelerinden birer şube oluşturmuştur. Nitel araştırma yöntemi kullanılan araştırmada veriler; öğretmenler ile yarı yapılandırılmış görüşme yapılarak, öğrencilere ise kompozisyon yazdırarak ve resim/karikatür çizdirerek elde edilmiştir. Araştırma sonucunda ise sosyal bilgiler öğretmenleri vatanseverlik değerine en çok İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanı 7. Sınıf Ülkemizde Nüfus ünitesinde yer verildiğini belirtmişlerdir. Vatanseverliği ise en genel anlamıyla vatanını ve milletini sevmek olarak tanımlamışlardır. Özetle öğretmenlerin vatanseverlik tutumlarının yapıcı, demokratik, ılımlı ve aktif vatanseverlik yönünde olduğu belirlenmiştir. Öğrenciler de vatanseverliği en genel anlamıyla vatanını ve milletini sevmek olarak tanımlamıştır. Ayrıca çizdikleri resim ve karikatürler incelendiğinde vatanseverlik tutumlarının yapıcı, ılımlı, aktif bir yönde olduğu görülmüştür.

Elban (2011)'ın *Ortaöğretim 11. Sınıf Öğrencilerinin Tarih Dersine Yönelik Tutumları ile Vatanseverlik Tutumları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi* başlıklı yüksek lisans tezinde ortaöğretim 11. sınıf öğrencilerinin tarih dersine yönelik tutumları ile tutucu ve yapıcı vatanseverlik tutumları arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu, 2009-2010 eğitim öğretim yılında Ankara'nın Kazan ilçesinde bulunan 5 ortaöğretim okulu arasından tesadüfi (random) yöntem ile seçilen 3 ortaöğretim okulunun 11. sınıf öğrencilerinden 131'i kız ve 109'u erkek olmak üzere toplam 240 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada ölçme aracı olarak tarih dersi tutum ölçeği ve yurtseverlik tutum ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin tarih dersine yönelik tutumlarıyla yapıcı vatanseverlik tutumları arasında orta düzeyde anlamlı, tutucu vatanseverlik tutumlarıyla da düşük düzeyde anlamlı korelasyona sahip olduğu görülmüştür. Araştırmadan elde edilen bir başka sonuç ise öğrencilerin yüksek düzeyde yapıcı vatansever tutumlara ve orta

düzeyde tutucu vatansever tutumlara sahip olduğunu göstermiştir. Yapıcı ve tutucu vatanseverlik tutumlarında cinsiyete göre anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Fakat okul türüne göre öğrencilerin yapıcı vatanseverlik tutumlarında anlamlı düzeyde farklılık görülmüştür.

Tonga & Aksoy (2014) tarafından gerçekleştirilen *Evaluation Of The Patriotic Attitudes Of The Prospective Teachers According To Various Variables* başlıklı çalışmada öğretmen adaylarının vatanseverlik tutumları incelenmiştir. Araştırmada ölçme aracı olarak yurtseverlik tutum ölçeği kullanılmış, Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesinin çeşitli bölümlerinde uygulanmıştır. Araştırma sonucunda erkek katılımcıların kör vatansever tutumlarının kadınlardan daha yüksek olduğu ve yapıcı vatansever tutumlarda cinsiyetle ilgili bir farklılığın olmadığı görülmüştür. Milliyetçi bir siyasal tutuma sahip olduğunu ifade eden öğretmen adaylarının hem kör hem de yapıcı vatansever tutumlarının diğerlerine göre daha yüksek olduğu görülmüştür. İç ve dış politikaya daha fazla ilgi duyan öğretmen adaylarının yapıcı vatansever tutumları anlamlı olarak yüksek bulunmuş, fakat kör vatansever tutumlar belirgin bir farklılık göstermemiştir. Siyasi ve felsefi dergileri takip eden öğretmen adaylarının yapıcı vatansever tutumlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmüştür.

Bakioğlu & Kurt (2009)'un *Öğretmenlerin Demokrasi Vatandaşlık ve Vatanseverlik Algılarının Nitel Olarak İncelenmesi* başlıklı çalışmasında öğretmenlerin demokrasi, vatandaşlık ve vatanseverlikle ilgili görüşleri nitel olarak incelenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu 22'si kadın, 23'ü erkek olmak üzere toplam 45 öğretmen oluşturmuştur. Veriler yüz yüze görüşme yöntemi ve yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak elde edilmiştir. Araştırma sonucunda öğretmenler, aktif katılımın gerekli olduğunu ve öğrencilere vatanseverlik eğitimi verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Yazıcı & Yazıcı (2010a) *Yurtseverlik Eğitimi: Tarih ve Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Algı, Tutum ve Eğitimsel Uygulamalarına Yönelik Bir Araştırma* başlıklı çalışmada tarih

ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin yurtseverlik ve yurtseverlik eğitimi hakkındaki tutumlarını, yurtseverlik eğitiminde kullandıkları strateji ve yöntemleri belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmada üç farklı ölçe aracı kullanılmıştır: Yurtseverlik tutum ölçeği, yurtseverlik eğitimi ölçeği, yurtseverlik eğitimi strateji ve yöntem anketi. Araştırma sonucunda tarih ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin yurtseverlik ve yurtseverlik eğitimi tutumlarının önemli ölçüde benzerlik gösterdiği, öğretmenlerin tutumları ile kullandıkları strateji ve yöntemler arasında anlamlı ilişki olduğu görülmüştür. Araştırmada elde edilen bir diğer sonuç ise yurtseverlik eğitimi verilirken sosyal bilgiler öğretmenlerinin tarih öğretmenlerine göre rol model ve işbirlikçi öğrenme stratejilerini, sınıf içi tartışmaları, görsel araçları, drama, oyun ya da simülasyonlardan yararlanma yöntemlerini daha sık kullandığıdır.

Avcı, İbret & Karasu-Avcı (2017)'nin *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatanseverlik Değerinin Kazandırılmasına Yönelik Görüşleri* başlıklı çalışmasında Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin vatanseverlik değerine yönelik görüşlerini belirlemek amaçlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2014-2015 eğitim öğretim yılında Kastamonu il merkezinde görev yapan 28 Sosyal Bilgiler öğretmeni oluşturmuştur. Nitel araştırma yöntemi kullanılan çalışmada veriler, yarı yapılandırılmış görüşme yapılarak elde edilmiştir. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre Sosyal Bilgiler öğretmenleri vatanseverlik değerinin en çok İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanı 7. Sınıf Ülkemizde Nüfus ünitesinde verildiğini, vatanseverlik değerini kazandırırken en fazla gösteri yöntemini kullandıklarını belirtmişlerdir.

Elban (2015) *Tarih Eğitimi ve Vatanseverlik Üzerine Bazı Düşünceler* başlıklı çalışmasında tarih eğitimi ve vatanseverlik arasındaki ilişkileri yurt içi ve yurt dışı yazından hareketle farklı bakış açılarıyla ele almıştır. Bu kapsamda çalışmada bazı açılardan tarih eğitiminde vatanseverliğe dair farklı düşünceler ortaya konmuştur. Ayrıca millî tarih açısından tarih eğitiminde vatanseverliğin izlediği süreç incelenmiştir. Araştırma

sonuçlarına göre, tarih eğitiminde vatanseverlik aktarımının ülkeden ülkeye farklılık gösterebildiğine ulaşılmıştır

Ersoy & Öztürk (2015)'ün *Bir Vatandaşlık Değeri Olarak Yurtseverlik: Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Algısı* başlıklı çalışmasında sosyal bilgiler öğretmen adaylarının yurtseverlik algısı ve yurtseverlik eğitime bakışı incelenmiştir. Olgubilim deseninde gerçekleştirilen araştırmanın çalışma grubunu 15 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmuştur. Araştırma verileri yarı yapılandırılmış görüşme ile toplanmış ve tematik olarak analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda öğretmen adayları yurtseverliği sevgi, saygı ve bağlılık ile ilişkilendirmiş; sorumluklarını yerine getirmek, demokrasi ve insan hakları konusunda çalışmak olarak da ifade etmiştir. Öğretmen adaylarının çoğunlukla yapıcı bir yurtsever algısına sahip oldukları da belirlenmiştir.

Karasu-Avcı & İbret (2016)'in *Vatanseverlik Değerine İlişkin Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Görüşlerinin İncelenmesi* başlıklı çalışmasında okul öncesi öğretmen adaylarının vatanseverlik değerine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunu 2015-2016 eğitim öğretim döneminde Kastamonu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Öğretmenliği Bölümü 4. sınıf öğretmen adayları oluşturmuştur. Veriler, yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanarak elde edilmiştir. Araştırmadan elde edilen verilere göre öğretmen adayları vatanseverliği en fazla vatani sevmek ve korumak olarak ifade etmektedirler.

Aksoy, Kılcan & Bilginer (2018)'in *Ortaokul Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan “Vatanseverlik” Değerine Yönelik Algılarının Nitel Açidan İncelenmesi* başlıklı çalışmasında ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler öğretim programında yer alan vatanseverlik değerine yönelik algılarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2016-2017 eğitim öğretim yılı bahar döneminde Ankara ili Etimesgut ilçesinde bulunan bir devlet ortaokulunda öğrenim gören 112 yedinci sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Nitel araştırma deseninde gerçekleştirilen

araştırmada veri toplama aracı olarak, öğrencilerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan değerlere yükledikleri anlamlara ilişkin metaforları (mecaz) belirlemek amacıyla Kılcan & Akbaba (2013) tarafından kullanılan mecazlar yoluyla veri toplama formu kullanılmıştır. Araştırma sonucunda katılımcıların vatanseverliğe yönelik algılarının; vazgeçilmez olan, koruyucu ve kapsayıcı olan, önceliğı olan, içinde güzellikler barındıran ve karşılıksız olan, sevgi ve birliktelik uyandıran ve sürekliliğı olan şeklinde ortaya çıktığı görölmektedir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada ortaokul öğrencilerinin, Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan “vatanseverlik” değerine yönelik algıları ortaya konmaya çalışılmıştır. Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim deseninde gerçekleştirilmiştir. Olgubilim çalışmaları, farkında olduğumuz ancak ayrıntılı bir bilgi sahibi olmadığımız olgulara odaklanmaktadır. Veri kaynakları araştırmanın odak noktasındaki olguyu yaşayan ve bu olguyu dışarı yansıtabilecek olan gruplardır. Olgubilim araştırmaları ile kesin ve genellenebilir sonuçlar elde edilemeyebilir fakat o olguyu daha iyi anlayabilmemize yardımcı olan sonuçları elde etmemizi sağlayabilir (Yıldırım & Şimşek, 2005, s. 72, 74).

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, 2018-2019 eğitim öğretim yılı bahar döneminde Ankara ilinde bulunan bir devlet ortaokulunda öğrenim gören 7. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırma yapılmadan önce T.C. Millî Eğitim Bakanlığından izin alınmış ve çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin seçiminde gönüllü katılım göz önünde bulundurulmuştur.

3.3. Veri Toplama Aracı

Mecazlar Yoluyla Veri Toplama Formu: Katılımcıların Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan vatanseverlik değerine ilişkin algılarını belirlemek amacıyla çeşitli araştırmacılar (Saban, 2009; Kılcan, 2013; Kılcan & Akbaba, 2013) tarafından kullanılan mecazlar yoluyla veri toplama formu bu çalışmaya göre uyarlanarak kullanılmıştır.

3.4. Verilerin Toplanması

Çalışmanın uygulama aşamasında her bir katılımcıya vatanseverlik değeriyle ilgili metafor formu dağıtılmıştır. Çalışmaya başlamadan önce araştırmacı, kendisi ve araştırmayı yapma amacı hakkında kısa bilgiler sunmuştur. Çalışmanın nasıl yapılacağı konusuna geçmeden evvel, katılımcılara verilen formda yer alan yönerge okunarak araştırma konusunda bilgilenmeleri sağlanmış ve çalışmaya başlanmıştır.

3.5. Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Elde edilen verilerin analizinde metafor analizi ve içerik analizi yöntemleri kullanılmıştır. “İçerik analizi, belirli kurallara dayalı kodlamalarla bir metnin bazı sözcüklerinin daha küçük içerik kategorileri ile özetlendiği sistematik, yenilenebilir bir teknik olarak tanımlanabilir” (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz & Demirel, 2013, s. 240). Araştırma sonrasında elde edilen verilerin analizi ve yorumlanması süreci Saban (2009) ve Kılcan & Akbaba (2013)’dan yararlanılarak aşağıdaki gibi beş aşamada gerçekleştirilmiştir.

Kodlama ve ayıklama aşaması: Bu aşamada ilk olarak araştırmaya katılan öğrencilerin geliştirdikleri metaforlar Microsoft Excel programına aktarılmış ve alfabetik sıraya göre dizilerek liste hâline getirilmiştir. Araştırmanın amacına göre katılımcıların formlarında,

metaforların anlaşılır bir şekilde ifade edilip edilmediğine bakılmış ve her katılımcının formda yazdığı metafor numaralandırılarak kodlanmıştır. Daha sonra katılımcıların formları incelenerek vatanseverlik değerine ilişkin metaforun yer aldığı ancak gerekçesi bulunmayan formlar, ilgili değer sadece tanımının yapıldığı formlar ve belirtilen değere yönelik bir metaforun geliştirilmediği boş bırakılan formlar belirlenmiştir. Bu belirtilen gerekçelere dayanarak toplam 112 formdan; vatanseverlik değeriyle ilgili 74 katılımcı tarafından belirtilen “Vatanseverlik bir aşk gibidir. Çünkü milletimiz ve dünyamız için önemli.” gibi ifadelerin yer aldığı formlar ve 1 katılımcı tarafından boş bırakılan toplam 75 form elenerek araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır.

Örnek metafor derleme aşaması: Bu aşamada metafor analizi ve içerik analizi yöntemleri kullanılmıştır. Katılımcıların oluşturdukları metaforlar tekrar okunarak her metaforunda benzeyen, benzetilen, benzeyen ve benzetilen arasındaki bağlantı analiz edilmiştir. Katılımcıların oluşturdukları benzeyen ve benzetilen arasındaki bağlantının zayıf olduğu ve etik olmadığı formlar elenmiş ve 112 katılımcıdan toplam 37 adet geçerli form elde edilmiştir.

Tablo 3.

Vatanseverlik Değerine Yönelik Oluşturulan Metafor Formlarının Ayıklama, Derleme ve Geçerli Kabul Edilme Sonrasındaki Sayıları

Form Durumu	Boş	1
	Geçersiz	74
	Geçerli	37
	Toplam	112

Kategori geliştirme aşaması: Bu aşamada katılımcılar tarafından formlarda yer alan ilgili değere yönelik geliştirilen metaforlar, katılımcıların oluşturdukları metaforun gerekçesine bakılarak kategorilendirilmiştir.

Geçerlik ve güvenirliği sağlama aşaması: Araştırmada geçerliği ve güvenirliği sağlamada, araştırmada ulaşılan 6 kavramsal kategori altında yer alan metaforların, ilgili kavramsal

kategorileri temsil edip etmediğini belirlemek amacıyla uzman görüşüne başvurulmuştur. Araştırmacı tarafından oluşturulan katılımcılara ait metafor listeleri ve kavramsal kategorileri içeren listeler uzman tarafından incelenmiştir. Uzman görüşü sonucunda 37 metafordan 2'si (Kitap, Bir ağaç) bulunduğu kavramsal kategori grubunda tek kaldığı için çıkarılmış, geri kalan 35 metafordan 2'sinin bulunduğu kavramsal kategoride ise değişiklik yapılmıştır. Daha sonra uzmanın yaptığı eşleştirmeler ile araştırmacının oluşturduğu kategoriler karşılaştırılmıştır. Karşılaştırmalarda görüş birliği ve görüş ayrılığı sayıları belirlenmiştir. Araştırmanın güvenilirliği, Miles & Huberman (1994)'ın formülü (Görüş Birliği/Görüş Birliği+Görüş Ayrılığı) kullanılarak hesaplanmıştır (Aktaran Kılcan, 2013, s. 75). Nitel araştırmalarda, uzman ve araştırmacı değerlendirmeleri arasındaki uzlaşma %90 ve üzeri olduğunda istenilen düzeyde bir güvenilirlik sağlanmaktadır (Saban, 2009).

Tablo 4.

Uzman Görüşü Sonrasında Kategori Değişikliği Yapılan Metaforlar, Sayısı ve Yüzde Cinsinden Güvenirlik Değeri

Vatanseverlik	Uzman Görüşü Sonrasında Kategori Değişikliği Yapılan Metafor ve Sayısı	Yüzde (%)
	İki metafor (Okyanus, Anne sevgisi) 2. kategori ile eşleştirilerek değiştirildi.	94

Verilerin bilgisayar ortamına aktarılması: Katılımcıların geliştirdikleri metaforlar 6 kategoriye ayrıldıktan sonra, tüm veriler bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Ardından metaforların ve yer aldıkları kategoriye temsil eden katılımcıların sayısı (f) ve yüzdesi (%) hesaplanmıştır. Bu hesaplama tabloları ile birlikte oluşturulan metafor kategorilerini açıklamak için katılımcılar tarafından metaforun oluşturulma gerekçesini belirten ifadelerden yüksek frekansa sahip olanları temsil edenler aynı şekilde alınarak ("...." Tırnak içinde) bulgular kısmına yerleştirilmiştir. Bu yerleştirmelerde katılımcılara ait kodlamalar (K-78, K-6 vb.) kullanılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Tablo 5.

Katılımcıların “Vatanseverlik” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar

Sıra No	Metafor	(f)	%
1	Aile	2	5,72
2	Aile sevgisi	1	2,86
3	Aile ve yuva	1	2,86
4	Anne	2	5,72
5	Anne baba sevgisi	1	2,86
6	Anne sevgisi	4	11,44
7	Anne yüreği	1	2,86
8	Annem	2	5,72
9	Anneyi sevmek	1	2,86
10	Babamızı sevmemiz	1	2,86
11	Besin	1	2,86
12	Bir annenin çocuğunun kokusunu içine çekmesi	1	2,86
13	Bir emanet eşya	1	2,86
14	Bir insana bağlanmak	1	2,86
15	Bir sandık altın	1	2,86
16	Birinin ailesini sevmesi	1	2,86
17	Cesurluk	1	2,86
18	Duvar	1	2,86
19	Evini sevmek	1	2,86
20	Güzel kokan çiçekler	1	2,86
21	İnsanın canı	1	2,86
22	Kampanyada bitmeyen sevgi	1	2,86
23	Kardeşlik	1	2,86
24	Matematik	1	2,86

25	Namus	1	2,86
26	Oksijen	1	2,86
27	Okyanus	1	2,86
28	Ruh	1	2,86
29	Sevdiğine sahip çıkmak	1	2,86
Toplam		35	100

Katılımcılar “vatanseverlik” değerine ilişkin 29 adet metafor geliştirmişlerdir. Geliştirilen metaforların tamamına yakını (25) yalnız bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Geriye kalan metaforlar ise 2-4 katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Metafor başına düşen ortalama katılımcı sayısı yaklaşık olarak 1,2’dir. Bu değere ilişkin metaforların frekans dağılımı incelendiğinde en sık kullanılan metaforlar “anne sevgisi” (f: 4), “aile” (f: 2), “anne” (f: 2), “annem” (f: 2)’dir.

Tablo 6.

Katılımcıların “Vatanseverlik” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori Adı	Metaforlar	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	Vazgeçilmez olan	Aile, Aile sevgisi, Aile ve yuva, Anne, Anne sevgisi, Annem, Anneyi sevmek, Besin, Bir insana bağlanmak, Birinin ailesini sevmesi, Matematik	11	11
2	Koruyucu ve kapsayıcı olan	Anne baba sevgisi, Anne sevgisi, Duvar, Evini sevmek, Namus, Okyanus	6	6
3	Önceliği olan	Aile, Babamızı sevmemiz, Bir sandık altın, Cesurluk, İnsanın canı, Sevdiğine sahip çıkmak	6	6
4	İçinde güzellikler barındıran ve karşılıksız olan	Anne sevgisi, Bir annenin çocuğunun kokusunu çekmesi, Güzel kokan çiçekler	3	4
5	Sevgi ve birliktelik uyandıran	Anne, Anne yüreği, Annem, Kardeşlik	4	4
6	Sürekliliği olan	Bir emanet eşya, Kampanyada bitmeyen sevgi, Oksijen, Ruh	4	4

Tablo incelendiğinde katılımcıların “vatanseverlik” değerine ilişkin geliştirdikleri metaforlar, ortak özellikleri göz önünde bulundurularak 6 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Her metafor katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda metaforun gerekçesini oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1: Vazgeçilmez Olan

Tablo incelendiğinde, “vazgeçilmez olan” kategorisinin toplam 11 metafor ve 11 katılımcı (% 31,46) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategori altında yer alan metaforların frekans dağılımları incelendiğinde her bir metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “vazgeçilmez olan” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine ve yine aynı katılımcı tarafından geliştirilen metafora ait resme/karikatüre yer verilmiştir.

“Vatanseverlik **matematik** gibidir. Çünkü hayatımızın her alanında matematiği kullanıyoruz. Yani yaşamımızın bir parçası gibi. Vatanseverlik de benim için öyle” (K-78).

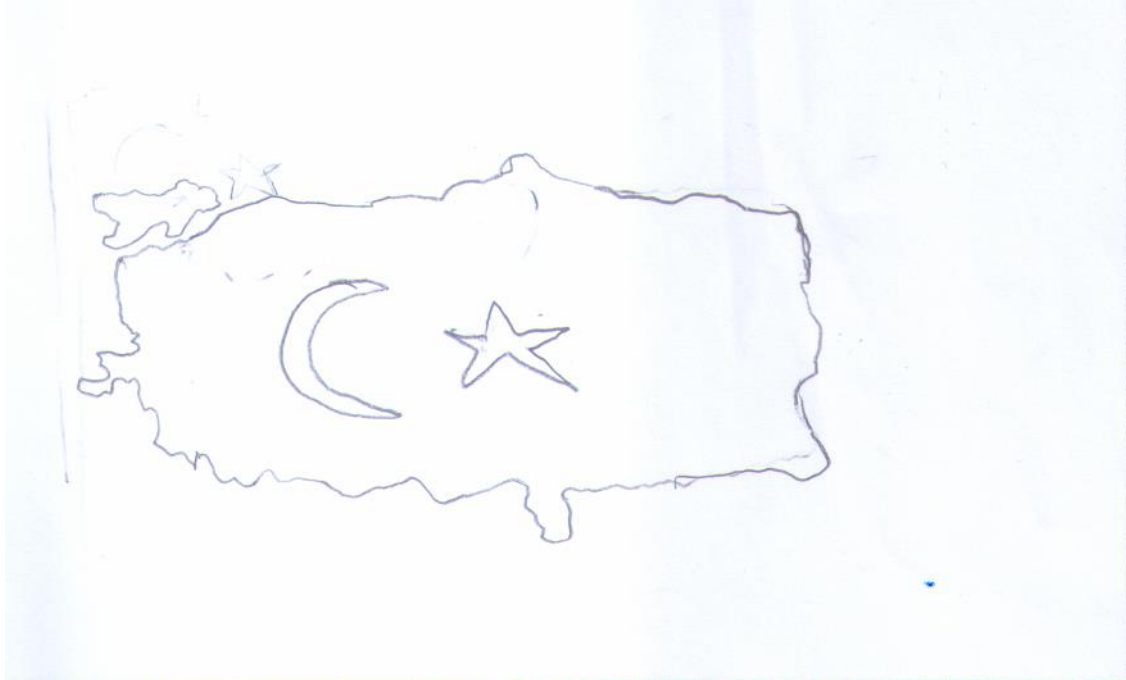
Şekil 1. K-78 kodlu katılımcı tarafından geliştirilen resim

“Vatanseverlik **besin** gibidir. Çünkü ikisi de olmadan yaşayamazsın.” (K-86)

Şekil 2. K-86 kodlu katılımcı tarafından geliştirilen resim

“Vatanseverlik **anne** gibidir. Çünkü ikisinden de asla ayrılamayız ve ikisini de sonsuza kadar severiz.” (K-57)

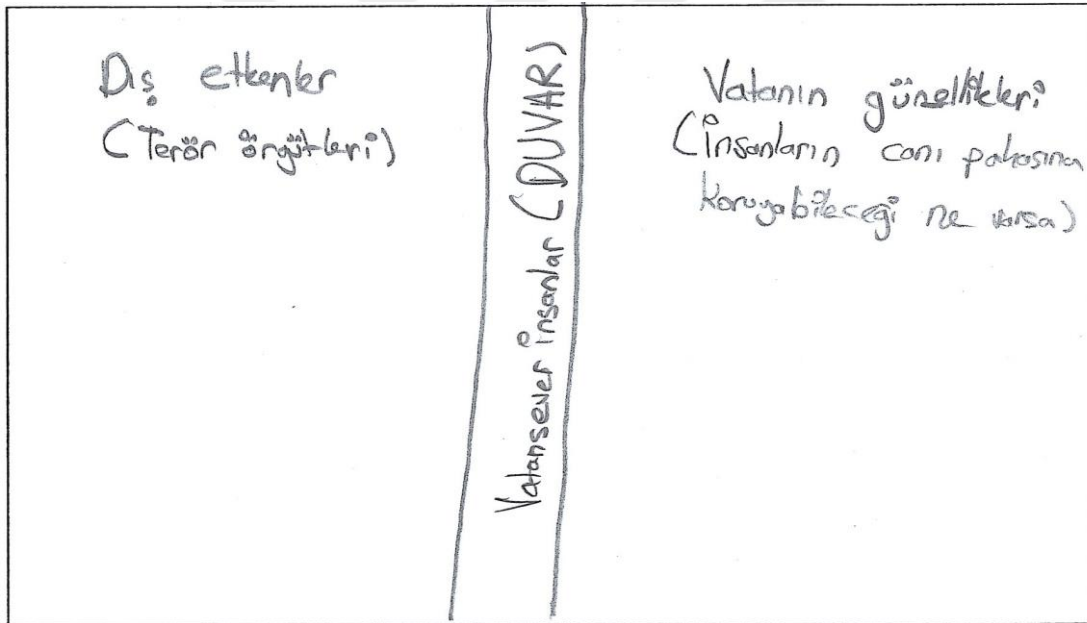

Şekil 3. K-57 kodlu katılımcı tarafından geliştirilen resim

Kategori 2: Koruyucu ve Kapsayıcı Olan

Tablo incelendiğinde “koruyucu ve kapsayıcı olan” kategorisinin toplam 6 metafor ve 6 katılımcı (% 17,16) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu kategori altında yer alan metaforların frekans dağılımları incelendiğinde her bir metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “koruyucu ve kapsayıcı olan” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine ve yine aynı katılımcı tarafından geliştirilen metafora ait resme/karikatüre yer verilmiştir.

“Vatanseverlik **duvar** gibidir. Çünkü insanlar sevdikleri şeyi gerekirse canı pahasına korumak isterler. Duvar, örneğin insanların (vatanseverlerin) bütünleşip arkada olan çoğu şeyi koruması gibidir” (K-6).

Şekil 4. K-6 kodlu katılımcı tarafından geliştirilen resim

“Vatanseverlik **okyanus** gibidir. Çünkü vatana olan sevgi okyanus gibi derindir. Nasıl ki okyanuslar dünyayı her taraftan sarıyorsa vatan sevgisi de vatani her taraftan sarar” (K-73).

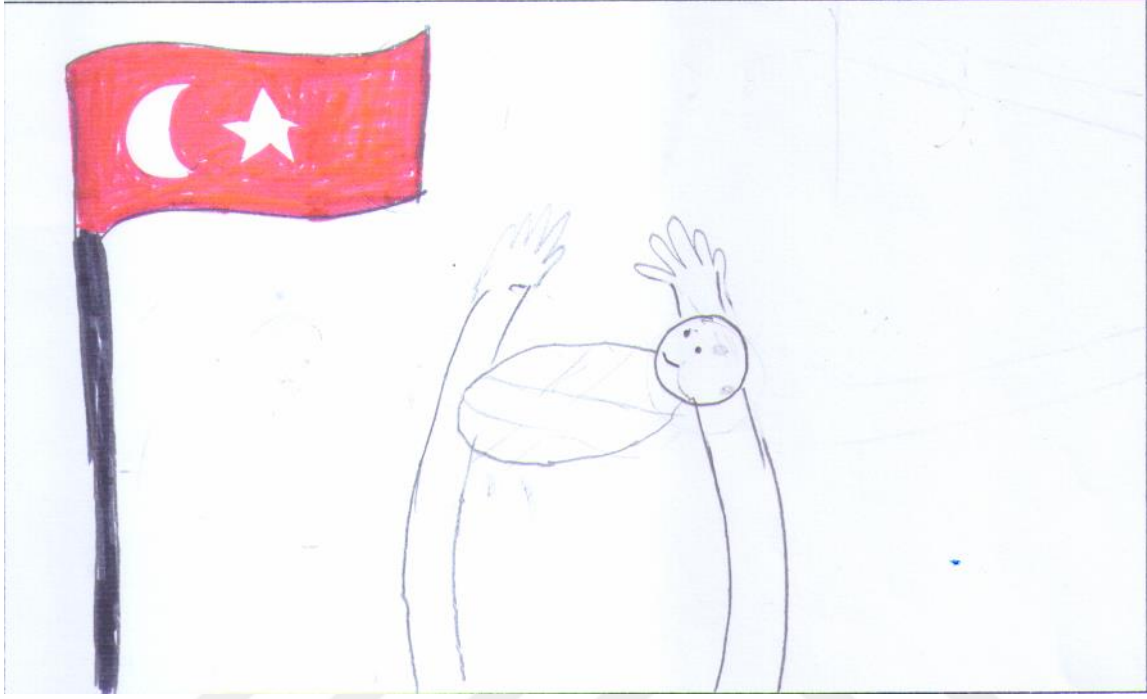
Şekil 5. K-73 kodlu katılımcı tarafından geliştirilen resim

“Vatanseverlik **namus** gibidir. Çünkü nasıl namusumuzu kirlenmemesi için korursak vatanımızı da öyle koruruz” (K-82).

Şekil 6. K-82 kodlu katılımcı tarafından geliştirilen resim

“Vatanseverlik **anne sevgisi** gibidir. Çünkü bir annenin çocuğuna olan sevgisi çok büyük ve gerçektir. Vatan sevgisi de büyük ve gerçek bir sevgidir” (K-91).

Şekil 7. K-91 kodlu katılımcı tarafından geliştirilen resim

Kategori 3: Önceliği Olan

Tablo incelendiğinde “önceliği olan” kategorisinin toplam 6 metafor ve 6 katılımcı (% 17,16) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategori altında yer alan metaforların frekans dağılımları incelendiğinde her bir metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “önceliği olan” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine ve yine aynı katılımcı tarafından geliştirilen metafora ait resme/karikatüre yer verilmiştir.

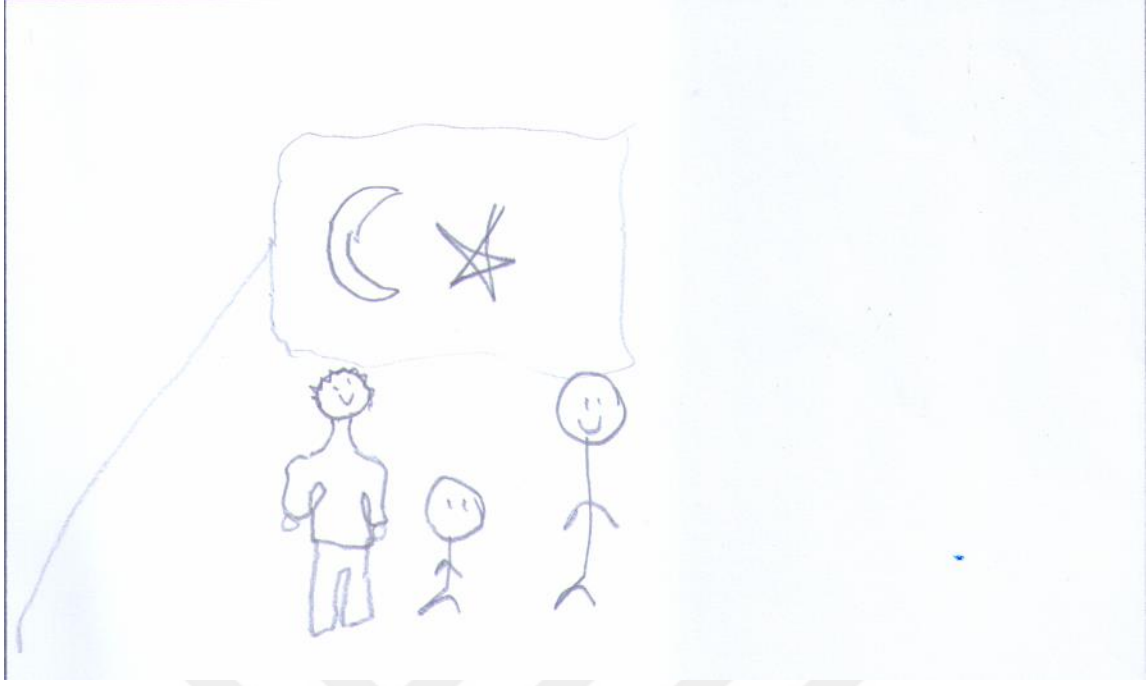
“Vatanseverlik **babamızı sevmemiz** gibidir. Çünkü vatanını sevmeyen bir kişi vatan ile ilgili bir görevi yerine getirmez. Babamızı sevmeye benzetmemin nedeni ise babamızı sevmezsek onun bize verdiği görevi istekle yapmayız” (K-106).

“Vatanseverlik **insanın canı** gibidir. Çünkü insanlar canlarını sever. Vatanseverlik de aynı şeydir. Canları gibi kıymetlidir” (K-14).

Şekil 8. K-14 kodlu katılımcı tarafından geliştirilen resim

“Vatanseverlik **aile** gibidir. Çünkü vatanımızı canımızdan çok sevdiğimiz gibi ailemizi de canımızdan çok severiz. Vatanımızı korumak istediğimiz kadar ailemizi de korumak isteriz” (K-108).

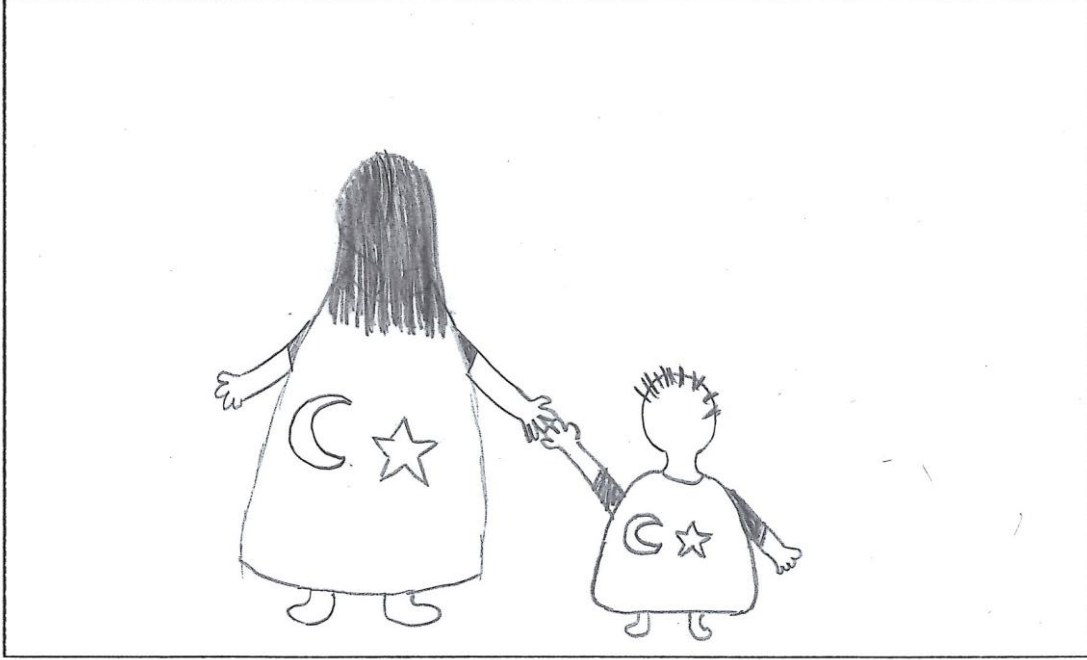
Şekil 9. K-108 kodlu katılımcı tarafından geliştirilen resim

Kategori 4: İçinde Güzellikler Barındıran ve Karşılıksız Olan

Tablo incelendiğinde “içinde güzellikler barındıran ve karşılıksız olan” kategorisinin toplam 3 metafor ve 4 katılımcı (% 11,44) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategori altında yer alan metaforların frekans dağılımları incelendiğinde en sık kullanılanı “anne sevgisi” (f:2)’dir. Aşağıda katılımcının “içinde güzellikler barındıran ve karşılıksız olan” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine ve yine aynı katılımcı tarafından geliştirilen metafora ait resme/karikatüre yer verilmiştir.

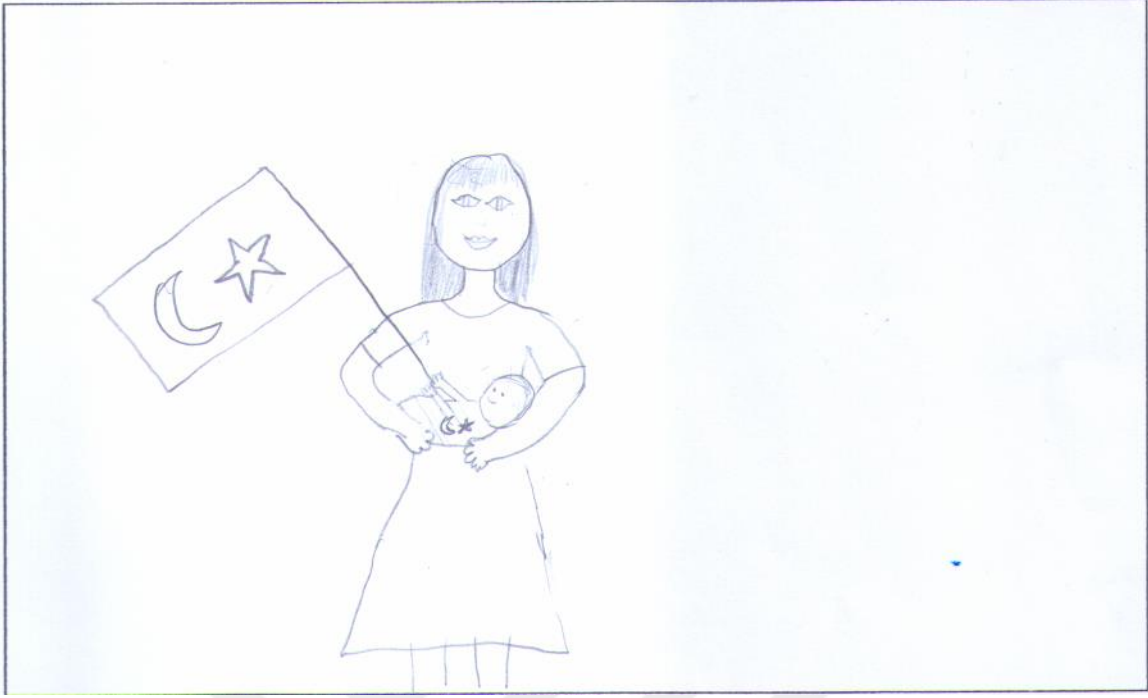
“Vatanseverlik **güzel kokan çiçekler** gibidir. Çünkü biz çiçekleri ve çiçeklerin kokularını çok seviyoruz. Vatanımız da güzel kokan çiçekler gibi güzel kokar ve bir o kadar da güzeldir. Ve biz çiçekleri çok sevdiğimiz gibi vatanımızı da çok seviyoruz” (K-22).

“Vatanseverlik **anne sevgisi** gibidir. Çünkü vatan sevgisi de anne sevgisi de koşulsuz ve sınırsız bir sevgidir” (K-85).

Şekil 10. K-85 kodlu katılımcı tarafından geliştirilen resim

“Vatanseverlik **anne sevgisi** gibidir. Çünkü ikisi de koşulsuz bir sevgidir. İnsan vatan sevgisi için de anne sevgisi için de canı uğruna savaşılabılır ve karşılık beklemez” (K-92).

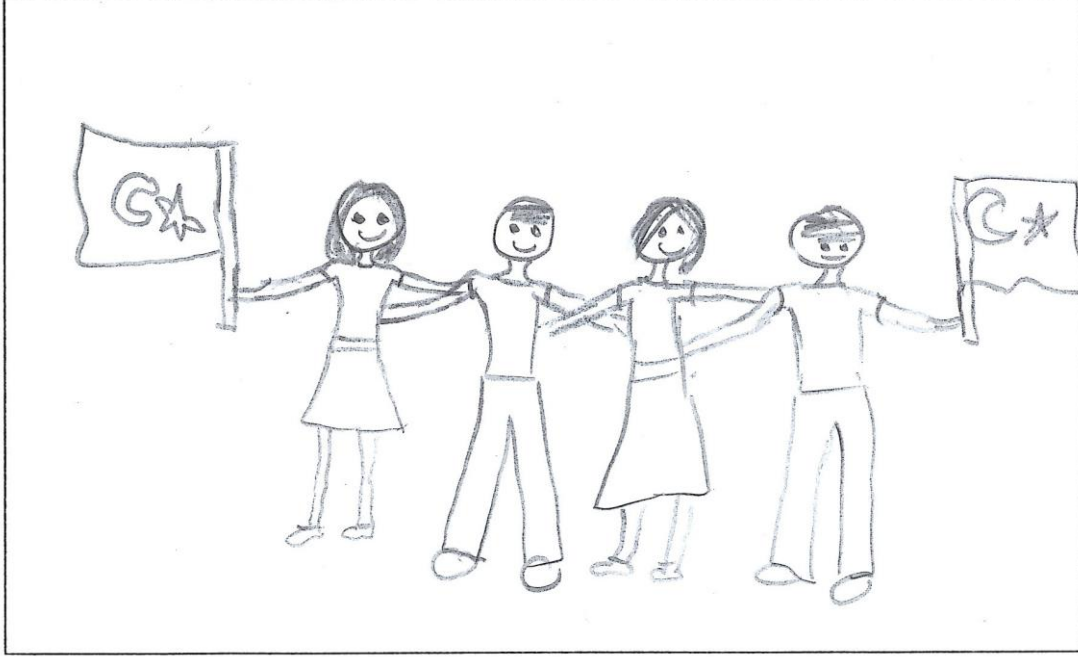

Şekil 11. K-92 kodlu katılımcı tarafından geliştirilen resim

Kategori 5: Sevgi ve Birliktelik Uyandıran

Tablo incelendiğinde “sevgi ve birliktelik uyandıran” kategorisinin toplam 4 metafor ve 4 katılımcı (% 11,44) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategori altında yer alan metaforların frekans dağılımları incelendiğinde her bir metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “sevgi ve birliktelik uyandıran” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine ve yine aynı katılımcı tarafından geliştirilen metafora ait resme/karikatüre yer verilmiştir.

“Vatanseverlik **kardeşlik** gibidir. Çünkü vatanımız söz konusu olduğunda Kurtuluş Savaşı’ndaki gibi milletimiz, kardeşlerin zor zamanlarında birbirlerine yardım ettiği gibi birbirlerine destek olur” (K-5).

Şekil 12. K-5 kodlu katılımcı tarafından geliştirilen resim

“Vatanseverlik **anne yüreği** gibidir. Çünkü vatani sevmek, anne yüreğinin çocuğuna olan sevgisi gibidir, sonsuz ve karşılıksız. Vatanımıza olan sevgimiz annelerimizin bize olan sevgisiyle eşdeğer gibidir” (K-71).

Şekil 13. K-71 kodlu katılımcı tarafından geliştirilen resim

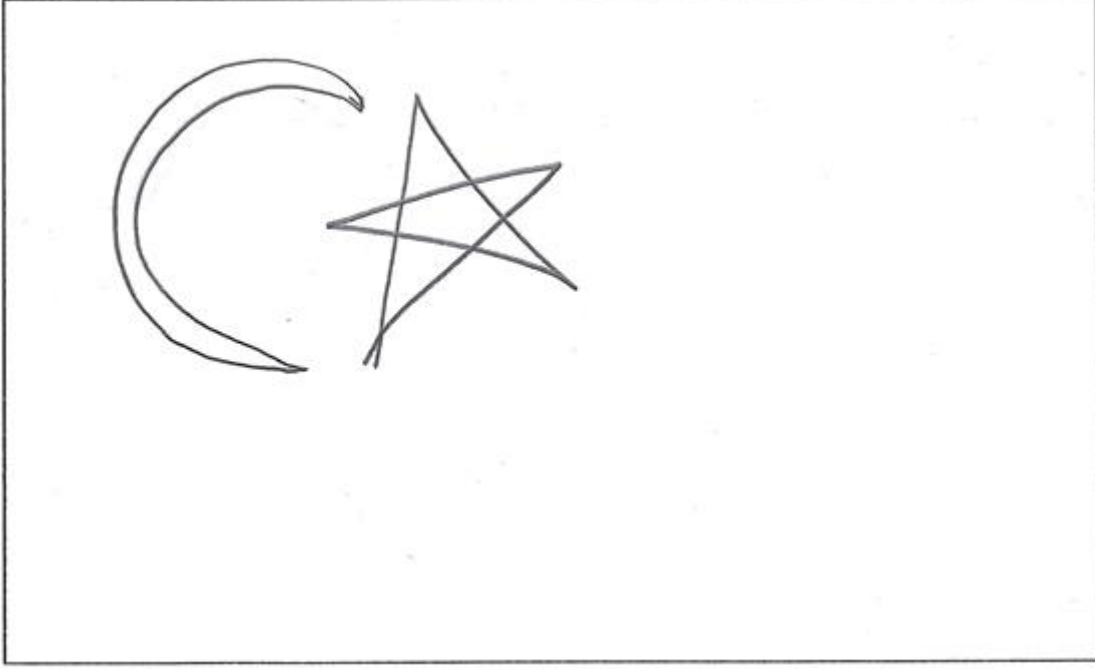
Kategori 6: Sürekliliği Olan

Tablo incelendiğinde “sürekliliği olan” kategorisinin toplam 4 metafor ve 4 katılımcı (% 11,44) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategori altında yer alan metaforların frekans dağılımları incelendiğinde her bir metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “sürekliliği olan” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine ve yine aynı katılımcı tarafından geliştirilen metafora ait resme/karikatüre yer verilmiştir.

“Vatanseverlik **ruh** gibidir. Çünkü insan ölünce her organı ölür fakat ruhu ölmez. Vatan sevgisi de biz öldükten sonra da herkesin içinde olacak” (K-58).

“Vatanseverlik **bir emanet eşya** gibidir. Bizden sonra çocuklarımıza kalacak bir emanet sevgidir” (K-67).

“Vatanseverlik **oksijen** gibidir. Çünkü sevgin nefesin bitene kadar devam eder” (K-62).

Şekil 14. K-62 kodlu katılımcı tarafından geliştirilen resim

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Bu araştırma ortaokul öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan “vatanseverlik” değerine yönelik algılarını incelemek amacıyla nitel araştırma deseninde gerçekleştirilmiştir. Kullanılan ölçme aracı ile öğrencilerin “vatanseverlik” değerine yönelik algıları ortaya çıkarılmış ve toplam 6 kategoride sınıflandırılmıştır: Vazgeçilmez olan, koruyucu ve kapsayıcı olan, önceliği olan, içinde güzellikler barındıran ve karşılıksız olan, sevgi ve birliktelik uyandıran ve sürekliliği olan.

Araştırmanın sonuçlarına göre, katılımcıların % 31,46’sının vatanseverliği “vazgeçilmez olan” şeklinde algıladıkları görülmektedir. “Vatanseverlik anne gibidir. İkisinden de asla ayrılamayız ve ikisini de sonsuza kadar severiz.” (K-57), “Vatanseverlik besin gibidir. İkisi de olmadan yaşayamazsın.” (K-86) ifadeleri de bu durumu destekler niteliktedir.

Vatanseverliğe yönelik bir başka sonuç ise katılımcıların “koruyucu ve kapsayıcı olan” şeklindeki algılarıdır. Bu durum “Vatanseverlik duvar gibidir. Çünkü insanlar sevdikleri şeyi gerekirse canı pahasına korumak isterler. Duvar, örneğin insanların (vatanseverlerin) bütünleşip arkada olan çoğu şeyi koruması gibidir.” (K-6) şeklindeki ifade ile de desteklenmektedir.

Bunların yanında vatanseverliğe yönelik bir başka sonuç ise katılımcıların vatanseverliğe yönelik algılarının “önceliği olan” şeklinde olmasıdır. Bu görüşü “Vatanseverlik babamızı sevmemiz gibidir. Çünkü vatanını sevmeyen bir kişi vatan ile ilgili bir görevi yerine getirmez. Babamızı sevmeye benzetmemin nedeni ise babamızı sevmezsek onun bize verdiği görevi istekle yapmayız.” (K-106) ifadesi desteklemektedir. Bu ifadeye bakılarak öğrencilerin vatanseverliği, vatanına ve milletine karşı olan görev ve sorumluluklarını yerine getirmek olarak gördükleri ifade edilebilir.

Vatanseverlik, katılımcıların bir bölümü tarafından “içinde güzellikler barındıran ve karşılıksız olan” şeklinde de algılanmıştır. Katılımcıların vatan sevgisini, karşılıksız bir sevgi olarak algıladıkları belirlenmiştir. “Vatanseverlik anne sevgisi gibidir. Çünkü ikisi de koşulsuz bir sevgidir. İnsan vatan sevgisi için de anne sevgisi için de canı uğruna savaşabilir ve karşılık beklemez” (K-92) şeklindeki ifade de bu durumu desteklemektedir.

Vatanseverlik, “sevgi ve birliktelik uyandıran” bir değer olarak da algılanmıştır. Katılımcılardan (K-5) özellikle zor zamanlarda milletin fertlerinin işbirliği içinde olduklarını ve birbirlerine destek olduklarını ifade etmiştir.

Katılımcıların vatanseverlik değerine yönelik algılarının “sürekliliği olan” şeklinde olduğu da görülmüştür. “Vatanseverlik, bir emanet eşya gibidir. Bizden sonra çocuklarımıza kalacak bir emanet sevgidir” (K-67). Bu ifadeye bakıldığında katılımcıların, vatan sevgisinin gelecek nesillere aktararak devam edeceği görüşünde olduğu söylenebilir.

5.2. Tartışma

“Vazgeçilmez olan” kategorisinde katılımcılar vatanseverlik hakkında genelde “aile”, “aile sevgisi”, “aile ve yuva”, “anne”, “anne sevgisi”, “annem” gibi benzetmelerde bulunmuşlardır. Bu sonuç, Kılcan (2013) tarafından yapılan araştırmada elde edilen metaforlar ile benzerlik göstermektedir.

Vatanseverliğin katılımcılar tarafından “koruyucu ve kapsayıcı olan” şeklinde algılanması ise Avcı (2015)’nin çalışması ile benzerlik göstermektedir. Avcı (2015)’nin çalışmasında

katılımcıların vatanseverlik değerine yönelik görüşlerinin sıklıkla “vatanını korumak” yönünde olduğu görülmüştür. Karasu-Avcı & İbret (2016)’ın çalışmasında da katılımcıların vatanseverliği “ülkemizi korumak” olarak algıladıkları görülmektedir. Ayrıca Kızılay (2015)’ın yaptığı çalışmanın vatanseverlik boyutunda da katılımcılar vatanını korumaya vurgu yapmışlardır.

Vatanseverlik değeri “önceliği olan” olarak algılanmış ve yapılan araştırmaların birçoğunda da benzer sonuçlar elde edilmiştir (Kızılay, 2015; Avcı, 2015; Karasu-Avcı & İbret, 2016). Ayrıca Avcı (2015)’nın çalışmasında katılımcıların vatanseverlik değerini sorumluluk değeri ile eşleştirdikleri görülmüştür.

Vatanseverlik katılımcıların bir bölümü tarafından “içinde güzellikler barındıran ve karşılıksız olan” şeklinde algılanmıştır. Bu durum, Avcı (2015)’nın çalışmasında öğrencilerin vatanseverlik değeri ile fedakârlık değerini ilişkilendirmesiyle benzerdir.

Ayrıca katılımcıların vatanseverliği “sevgi ve birliktelik uyandıran” bir değer olarak algılamaları, Avcı (2015) ve Yıldız & Çalışkan (2007)’in çalışmalarında elde ettiği sonuçlarla benzerlik göstermektedir. Avcı (2015)’nın çalışmasında katılımcıların vatanseverliğe yönelik görüşlerinin “milletini sevmek” olduğu ve vatanseverlik değerini yardımseverlik değeri ile ilişkilendirdikleri görülmüştür. Yine Yıldız & Çalışkan (2007)’in çalışmasında da öğrencilerin vatan sevgisini birlik ve beraberlik ile ilişkilendirdikleri görülmüştür.

Gömlüksiz & Cüro (2011) da araştırmalarının sonucunda öğrencilerin vatanseverlik değerine yönelik olumlu tutum düzeylerinin yüksek olduğuna ulaşmışlardır. Ayrıca “bayrak” sembolünün, katılımcıların (K-5, K-62, K-78 ve K-85) çizdikleri resimlerde sıklıkla kullanılması dikkati çeken bir diğer noktadır. İlgili çalışmalar incelendiğinde de katılımcıların vatanseverlik değerini resimle anlatırken “bayrak” sembolünü sıklıkla kullandıkları görülmüştür (Tay, Durmaz & Şanal, 2013; Kılcan, 2013; Avcı, 2015; Aksoy, Kılcan & Bilginer, 2018).

Araştırma sonuçları bir bütün olarak değerlendirildiğinde araştırmacıların (Yıldız & Çalışkan, 2007; Gömleksiz & Cüro, 2011; Kılcan, 2013; Tay, Durmaz & Şanal, 2013; Avcı, 2015; Kızılay, 2015; Karasu-Avcı & İbret, 2016; Aksoy, Kılcan & Bilginer, 2018) ulaştığı sonuçlar ile bu çalışmada ulaşılan sonuçların benzerlik gösterdiğini ve birbirini desteklediğini söyleyebiliriz.

5.3. Öneriler

1. Öğrencilere vatanseverlik değerinin kazandırılmasında bireylerin vatanseverlik adına olağanüstü fedakârlık örneği göstermelerinin yanı sıra toplumsal hayatta üzerlerine düşen sorumlulukları yerine getirmelerinin de bir vatanseverlik örneği olduğunun vurgulanması önerilmektedir.
2. İlgili değer kazandırılmasında ailede ve okulda verilen eğitimin birbiri ile uyumlu olması önerilmektedir.
3. Öğrencilere vatanseverlik değeri kazandırılırken vatanseverliğin sevgi ve birliktelik uyandıran bir değer olduğunun vurgulanması önerilmektedir.
4. Vatanseverlik değeri kazandırılırken öğrencilere bu değer gelecek nesillere aktarılmasındaki önemlerinden birinin de vatanımızın sürekliliğini sağlamak olduğunun vurgulanması önerilmektedir.
5. Ders kitaplarında vatanımıza bilimsel, askerî, siyasi vb. yönlerden hizmet etmiş, önemli şahsiyetlerin yaşam öykülerine yer verilmesi önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Akbaba, S. (2008). Ahlak ve gelişimi. Y. Özbay & S. Erkan (Ed.), *Eğitim psikolojisi içinde* (s. 165-203). Ankara: Pegem Akademi.
- Akbaş, O. (2004a). *Türk millî eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim II. kademedeki gerçekleşme derecesinin değerlendirilmesi*. (Doktora tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Akbaş, O. (2004b). Türk millî eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının (değerlerinin) ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinde gerçekleşme derecesinin değerlendirilmesi. *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyum tebliğ özetleri*, 13-15.
- Akbaş, O. (2008). Değer eğitimi akımlarına genel bir bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 9-27. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/302506> sayfasından erişilmiştir.
- Akbaş, O. (2015). Sosyal bilgilerde değerler ve öğretimi. B. Tay & A. Öcal (Ed.), *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi içinde* (s. 343-370). Ankara: Pegem Akademi.
- Aksoy, B., Kılcan, B. & Bilginer, R. (2018). Ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler öğretim programında yer alan “vatanseverlik” değerine yönelik algılarının nitel açıdan incelenmesi. *7. Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu bildirileri*, 339-353.

- Aktepe, V. (2010). *İlköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde “yardımseverlik” değerinin etkinlik temelli öğretimi ve öğrencilerin tutumlarına etkisi.* (Doktora tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Akyol, Ş. (2010). *İlköğretim 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan sevgi temasının değerler eğitimi açısından incelenmesi.* (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Ambarlı, A. (2010). *Türkiye’de cumhuriyetten günümüze sosyal bilgiler programları (değişiklikler, düzenlemeler, güncellemeler).* (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Aslan, M. (2009). *Değerler eğitiminde kahramanlardan yararlanma.* (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Ata, B. (Ed.). (2009). *Fichte’nin eğitim üzerine düşünceleri ve Türkiye’deki yansımaları.* Ankara: Pegem Akademi.
- Australian Government Department of Education, Science and Training (2003). *Values education study.* http://www.curriculum.edu.au/verve/_resources/ves_final_report14nov.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Avcı, A. A. (2015). *Sosyal bilgiler dersinde vatanseverlik değerinin kazandırılmasına yönelik öğretmen ve öğrenci görüşleri.* (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Avcı, A. A., İbret, B. Ü. & Karasu-Avcı, E. (2017). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatanseverlik değerinin kazandırılmasına yönelik görüşleri. *İlköğretim Online*, 16(4), 1558-1574. <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/ilkonline/article/view/5000208307/5000183105> sayfasından erişilmiştir.

- Bacanlı, H. (2005). *Duyuşsal davranış eğitimi*. Ankara: Nobel.
- Bacanlı, H. (2016). Değer eğitimine bir çözüm olarak değer bilinçlendirme. *Eğitimde Gelecek Arayışları: Düinden Bugüne Türkiye’de Beceri, Ahlak ve Değerler Eğitimi Uluslararası Sempozyumu bildirileri 1*, 21-28.
- Bağcı, E. (2013). *Çocuk edebiyatı ürünleriyle çocuklar için yazılmış eserlerin değerler eğitimi bağlamında karşılaştırılması*. (Yüksek Lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> adresinden erişilmiştir.
- Bakioğlu, A. & Kurt, T. (2016). *Eğitimde demokrasi vatandaşlık ve vatanseverlik*. Ankara: Nobel.
- Bakioğlu, A. & Kurt, T. (2009). Öğretmenlerin demokrasi vatandaşlık ve vatanseverlik algılarının nitel olarak incelenmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 29(29), 19-39. <http://dspace.marmara.edu.tr/bitstream/handle/11424/1050/1049-1988-1-SM.pdf?sequence=1&isAllowed=y> sayfasından erişilmiştir.
- Balcı, F. A. & Yanpar-Yelken, T. (2010). İlköğretim öğretmenlerinin “değer” kavramına yükledikleri anlamlar. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(39), 81-90. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/87458> sayfasından erişilmiştir.
- Bar-Tal, D. (1993). Patriotism as fundamental beliefs of group members. *Politics and The Individual*, 3(2), 45-62. <https://www.tau.ac.il/~daniel/pdf/27.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Başaran, F. (1993). Üniversite eğitim sürecinde öğrencilerin değer tercih sıralamalarında değişme. *VII. Ulusal Psikoloji Kongresi bildirileri*, 49-58.
- Başgil, A. F. (1959). Vatan ve vatanseverlik. *Türk Yurdu*, 2(5), 6.
- Bilgin, N. (1995). *Sosyal psikolojide yöntem ve pratik çalışmalar*. İstanbul: Sistem.

Bolay, S. H. (2004). “Aşkın değer buhranı”. *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyum tebliğ özetleri*, 23-24.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.

Çancı, H. (2008). Değişmeyen boyutları bağlamında milliyetçiliğe teorik ve kavramsal bir bakış. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(2), 105-116. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/194736> sayfasından erişilmiştir.

Çiftçi, N. (2003). Kohlberg’in bilişsel ahlak gelişimi teorisi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 43-77. <http://ded.dem.org.tr/gorsel/pdf/ded-1-makale-3.pdf> sayfasından erişilmiştir.

Değer. *Türk Dil Kurumu* içinde.
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c7af358189dd4.70942791 sayfasından erişilmiştir.

Demir, T. & Özdemir, B. (2013). Türkçe eğitiminde karagöz/gölge oyunları ile değer öğretimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 57-89.
<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/302422> sayfasından erişilmiştir.

Demirel, Ö. (2006). *Kuramdan uygulamaya eğitimde program geliştirme*. Ankara: Pegem.

Dilmaç, B. (1999). *İlköğretim öğrencilerine insani değerler eğitimi verilmesi ve ahlaki olgunluk ölçeği ile eğitimin sınanması*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.

Dilmaç, B. (2007). *Bir grup fen lisesi öğrencisine verilen insani değerler eğitiminin insani değerler ölçeği ile sınanması*. (Doktora tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.

Dilmaç, B. (2012). *İnsanca değerler eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.

- Doğanay, A. (2006). Değerler eğitimi. C. Öztürk (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi yapılandırmacı bir yaklaşım içinde* (s. 255-286). Ankara: Pegem.
- Doğanay, A. (2012). Değerler Eğitimi. C. Öztürk (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi: demokratik vatandaşlık eğitimi içinde* (s. 225-256). Ankara: Pegem Akademi.
- Ekşi, H. (2003). Temel insani değerlerin kazandırılmasında bir yaklaşım: karakter eğitimi programları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 79-96.
<http://ded.dem.org.tr/gorsel/pdf/ded-1-makale-4.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Ekşi, H. & Katılmış, A. (2014). *Karakter eğitimi el kitabı*. Ankara: Nobel.
- Elban, M. (2011). *Ortaöğretim 11. Sınıf öğrencilerinin tarih dersine yönelik tutumları ile vatanseverlik tutumları arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi).
<https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Elban, M. (2015). Tarih eğitimi ve vatanseverlik üzerine bazı düşünceler. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 4(3), 1302-1319.
http://www.tekederisi.com/Makaleler/1149210989_21elban.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Elbir, B. & Bağcı, C. (2013). Değerler eğitimi üzerine yapılmış lisansüstü düzeyindeki çalışmaların değerlendirilmesi. *Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(1), 1321-1333.
http://www.turkishstudies.net/Makaleler/1923597175_65_ElberBilal-Canba%C4%9F%C4%B1-edb.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Erdem, A. R. (2003). Üniversite kültüründe önemli bir unsur: değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(4), 55-72. <http://ded.dem.org.tr/gorsel/pdf/ded-4-makale-3.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Erden, M. (tarihsiz). *Sosyal bilgiler öğretimi*. İstanbul: Alkım.

- Erden, M. & Akman, Y. (2006). *Eğitim psikolojisi gelişim-öğrenme-öğretme*. Ankara: Arkadaş.
- Ergen, G. (2006). Eleştirel-bilinçli sevgi eğitimi. *Burdur Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(12), 144-152.
- Ersoy, A. F. & Öztürk, F. (2015). Bir vatandaşlık değeri olarak yurtseverlik: sosyal bilgiler öğretmen adaylarının algısı. *İlköğretim Online*, 14(3), 974-992. <http://ilkogretim-online.org.tr/index.php/io/article/view/1264/1120> sayfasından erişilmiştir.
- Evin-Gencel, İ. (2016). Düşünme becerileri ve değer eğitimi açısından açık sınıf uygulamaları. *Eğitimde Gelecek Arayışları: Düünden Bugüne Türkiye’de Beceri, Ahlak ve Değerler Eğitimi Uluslararası Sempozyumu bildirileri 2*, 1313-1331.
- Fichter, J. (2004). *Sosyoloji nedir?* (N. Çelebi, Çev.). Ankara: Anı.
- Gökalp, Z. (1992). *Terbiyenin sosyal ve kültürel temelleri 1*. İstanbul: Milli Eğitim.
- Gömlüksiz, M. N. & Cüro, E. (2011). Sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerlere ilişkin öğrenci tutumlarının değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 95-134. <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423936422.pdf> adresinden ulaşılmıştır.
- Gümüş, O. (2016). *İlkokul 4. Sınıf sosyal bilgiler dersinde Türk büyüklerine saygı, aile birliğine önem verme ve vatanseverlik değerlerinin karma yaklaşıma dayalı etkinliklerle öğretimi*. (Doktora tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Güneş, F. (2016). Değerler eğitiminde yaklaşım ve modeller, *Eğitimde Gelecek Arayışları: Düünden Bugüne Türkiye’de Beceri, Ahlak ve Değerler Eğitimi Uluslararası Sempozyumu bildirileri 1*, 1-20.

- Güney-Gedik, E. (2010). *Sınıf öğretmenlerinin değer yönelimlerinin ve öğrencilere aktarmak istedikleri değerlerin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.
- Güngör, E. (1998). *Değerler psikolojisi üzerinde araştırmalar*. İstanbul: Ötüken.
- Hegel, G. W. F. (2015). *Hukuk felsefesinin prensipleri* (C. Karakaya, Çev.). İstanbul: Sümer.
- Hudd, S. S. (2005). Character education in a consuming society the insights of Albert Schweitzer. *Encounter: Education for Meaning and Social Justice*, 18(4), 29-35. <https://great-ideas.org/Encounter/Hudd184.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1981). *Çocuğun değeri: Türkiye’de değerler ve doğurganlık*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- Kale, N. (2004). “Nasıl bir değerler eğitimi?”. *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyum tebliğ özetleri*, 51-54.
- Kan, Ç. (2010). Sosyal bilgiler dersi ve değerler eğitimi. *Millî Eğitim*, 40(187), 138-145. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/442731> sayfasından erişilmiştir.
- Karasu-Avcı, E. & İbret, B. Ü. (2016). Vatanseverlik değerine ilişkin okul öncesi öğretmen adaylarının görüşlerinin incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24(5), 2501-2518. http://www.kefdergi.com/pdf/24_5_sempozyum/1460.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Kaymakcı, S. (2009). Yeni sosyal bilgiler programı neler getirdi? *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(5), 1530-1545.
- Keskin, Y. (2008). *Türkiye’de sosyal bilgiler öğretim programlarında değerler eğitimi: tarihsel gelişim, 1998 ve 2004 programlarının etkililiğinin araştırılması*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Kılcan, B. (2013). *Sosyal Bilgiler öğretim programlarında yer alan değerlere ilişkin öğrenci algılarının incelenmesi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kılcan, B. & Akbaba, B. (2013). Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan kültürel mirasa duyarlılık değerine ilişkin öğrenci algılarının incelenmesi. *Journal of World of Turks*, 5(3), 113-137. http://www.dieweltdertuerken.org/index.php/ZfWT/article/view/518/kilcan_akbaba sayfasından erişilmiştir.
- Kılıçoğlu, G. (2015). Sosyal bilgiler tanımı, dünyada ve ülkemizde gelişimi ve önemi. M. Safran (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s. 3-16). Ankara Pegem Akademi.
- Kızılay, N. (2015). Sosyal bilgiler öğretmenim: bana göre iyi vatandaş. *Turkish Studies*, 10(11), 987-1006. https://www.researchgate.net/publication/297714600_Sosyal_bilgiler_ogretmenim_bana_gore_ iyi_vatandas/download sayfasından erişilmiştir.
- Kubat, S. H. (2008). *İlköğretim okulları sosyal bilgiler ders kitaplarında vatan ve millet sevgisi*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Kunduroğlu, T. (2010). *4. Sınıf fen ve teknoloji dersi öğretim programıyla bütünleştirilmiş “değerler eğitimi” programının etkililiğinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kurt, T. (2007). *Öğretmenlerin demokrasi vatandaşlık ve vatanseverlik algılarının nitel olarak incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Kurtkan-Bilgiseven, A. (1984). *Türk milletinin manevi değerleri*. İstanbul: Orkun.

- Kuşdil, M. E. & Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk öğretmenlerinin değer yönelimleri ve Schwartz değer kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15(45), 59-76.
<http://www.turkpsikolojiyazilari.com/PDF/TPD/45/04.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- MacIntyre, A. (2006). Vatanseverlik bir erdem midir? A. Berten, P. Silveria & H. Pourtois (Ed.), *Liberaller ve cemaatçiler içinde* (s. 235-252). Ankara: Dost Kitabevi.
- Mardin, Ş. (2008). *Yeni Osmanlı düşüncesinin doğuşu* (M. Türköne, F. Unan & İ. Erdoğan, Çev.). İstanbul: İletişim.
- Mardin, Ş. (2010). *Jön Türklerin siyasi fikirleri 1895-1908*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mesut, Z. (1981). Vatanperverlik ve vatandaşlık. M. Kaplan, İ. Enginün, Z. Kerman, N. Birinci & A. Uçman (Ed.), *Atatürk devri fikir hayatı içinde* (s. 473-478). Ankara: Başbakanlık.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı*.
<http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812103847686-SOSYAL%20BİLGİLER%20ÖĞRETİM%20PROGRAMI%20.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2005). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi (4-5-6-7. sınıflar) öğretim programı*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- Öğretici, B. (2011). *İlköğretim 6. Sınıf sosyal bilgiler derslerinde değerler eğitime yönelik uygulamaların etkililiğinin araştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Öncül, R. (2000). *Eğitim ve eğitim bilimleri sözlüğü*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Öner, N. (2008). Millî zihniyet ve millî birlik. A. Köklügiller (Ed.), *Milliyetçilik nedir, ne değildir?* içinde (s. 261-271). İstanbul: IQ Kültür Sanat.

- Öz, M. (2018). *Doğu Türkistan Gözden de Gönülden de Irak mı?* <https://www.turkocaklari.org.tr/yazar/mehmet-oz/dogu-turkistan-gozden-de-gonulden-de-irak-mi-8859> sayfasından erişilmiştir.
- Özbay, M. (2010). *Türkçe öğretimi yazıları*. Ankara: Öncü Kitap.
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik bir olgu olarak değer. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(3), 217-239. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/302607> sayfasından erişilmiştir.
- Özkırımlı, U. (2008). *Milliyetçilik kuramları eleştirel bir bakış*. Ankara: Doğu Batı.
- Öztürk, C. (2006). Sosyal bilgiler: toplumsal yaşama disiplinlerarası bir bakış. C. Öztürk (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi yapılandırmacı bir yaklaşım içinde* (s. 21-50). Ankara: Pegem.
- Öztürk, C. (2007). Küreselleşme ve bilgi çağında sosyal bilgiler öğretimi. A. Oktay & Ö. Polat Unutkan (Ed.), *İlköğretimde alan öğretimi içinde* (s. 101-142). İstanbul: Morpa Yayınları.
- Öztürk, C. & Dilek, D. (2004). Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretim programları. C. Öztürk & D. Dilek (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi içinde* (s. 47-81). Ankara: Pegem.
- Poyraz, H. (2004). Değerlerin kuruluşu ve yapısı. *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyum tebliğ özetleri*, 96-98.
- Ravitch, D. (2006). Should we teach patriotism? *Phi Delta Kappan*, 87, 579-581. <https://doi.org/10.1177/003172170608700806>
- Saban, A. (2009). Öğretmen adaylarının öğrenci kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 281-326. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/256272> sayfasından erişilmiştir.
- Safran, M. (2015). Sosyal bilgiler öğretimine bakış. B. Tay & A. Öcal (Ed.), *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi içinde* (s. 1-18). Ankara: Pegem Akademi.

Satı Bey, (2018). *Vatan fikri ve terbiyesi*. İstanbul: Büyüyen Ay.

Şen, Ü. (2007). *Millî eğitim bakanlığının 2005 yılında tavsiye ettiği 100 temel eser yoluyla Türkçe eğitiminde değerler öğretimi üzerine bir araştırma*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.

Taneri, A. (1993). *Türk kavramının gelişmesi*. Ankara: Ocak.

Tay, B., Durmaz, F. Z. & Şanal, M. (2013). Sosyal bilgiler dersi kapsamında öğrencilerin değer ve değerler eğitimine ilişkin görüşleri. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(1), 67-93. <http://gefad.gazi.edu.tr/article/view/5000078381/5000072604> sayfasından erişilmiştir.

Tekşan, K. (2012). Türkçe dersi değerler eğitiminde Kutadgu Bilig'in kullanımı. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(3), 1-17. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/15962> sayfasından erişilmiştir.

Tezcan, M. (1974). *Türklerle ilgili streotipler (kalıpyargılar) ve Türk değerleri üzerine bir deneme*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi.

Tezcan, M. (2013). *Sosyolojik kuramlarda eğitim*. Ankara: Anı.

Tonga, D. & Aksoy, B. (2014). Evaluation of the patriotic attitudes of the prospective teachers according to various variables. *International Journal of Academic Research*, 6(1), 172-178. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED553152.pdf> sayfasından erişilmiştir.

Tural, S. K. (1988). *Kültürel kimlik üzerine düşünceler*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Ülken, H. Z. (1969). *Sosyoloji sözlüğü*. İstanbul: Millî Eğitim.

Ülken, H. Z. (1976). *Millet ve tarih şuuru*. İstanbul: Dergâh.

Ülken, H. Z. (1992). *Türkiye'de çağdaş düşünce tarihi*. İstanbul: Ülken.

- Ülken, H. Z. (2006). *Hilmi Ziya Ülken seçme eserleri-I Ziya Gökalp*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür.
- Ülken, H. Z. (2016). *Bilgi ve değer*. Ankara: Doğu Batı.
- Ulusoy, K. & Dilmaç, B. (2016). *Değerler eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Ulusoy, K. & Dilmaç, B. (2012). *Değerler eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Ünal, C. (1981). *Genel tutumların veya değerlerin psikolojisi üzerine bir araştırma*. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Üstel, F. (2004). “*Makbul vatandaş*”ın peşinde II. meşrutiyet’ten bugüne vatandaşlık eğitimi. İstanbul: İletişim.
- Viroli, M. (1997). *Vatan aşkı yurtseverlik ve milliyetçilik üzerine bir deneme*. (A. Yılmaz, Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Yaşaroğlu, C. (2013). Türkiye’deki hayat bilgisi ile Singapur’daki vatandaşlık ve ahlak eğitimi derslerinin değerler eğitimi bağlamında karşılaştırılması. *Turkish Studies*, 8(8), 1453-1461.
http://www.turkishstudies.net/Makaleler/606146495_088Ya%C5%9Faro%C4%9FluCihat-2-dil-ed-1453-1461.pdf sayfasından erişilmiştir
- Yazıcı, E., Yaman-Baydar, I. & Gelişli, Y. (2016). Okul öncesi öğretmenlerinin değer eğitimine ilişkin çocukların farkındalık düzeylerini geliştirmeye yönelik kullandıkları yöntem ve tekniklerin incelenmesi. *Eğitimde Gelecek Arayışları: Düünden Bugüne Türkiye’de Beceri, Ahlak ve Değerler Eğitimi Uluslararası Sempozyumu bildirileri 2*, 1283-1298.
- Yazıcı, F. (2009). *Yurtseverlik eğitimi: Sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin tutum ve algılarına yönelik bir çalışma*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.

- Yazıcı, S. & Yazıcı, F. (2010a). Yurtseverlik eğitimi: Tarih ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin algı, tutum ve eğitimsel uygulamalarına yönelik bir araştırma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(10), 649-660. http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt3/sayi10pdf/yazici_sedat_fatih.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Yazıcı, S. & Yazıcı, F. (2010b). Yurtseverlik tutum ölçeğinin geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(2), 901-918.
- Yiğittir, S. (2009). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi 4. ve 5. sınıf değerlerinin kazanılma düzeyi*. (Doktora tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yıldırım, S. (2006). *TSK vatandaşlık bilinci ve vatan sevgisi eğitiminin analizi*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Yıldız, M. & Çalışkan, H. (2007). Tarihî bir olayın sosyal bilgiler dersinde, değer öğretiminde kullanılmasına yönelik örnek bir uygulama. *Kök Araştırmalar*, 9(2), 119-128.
- Yüksel, S. (2002). Örtük program. *Eğitim ve Bilim*, 27(126), 31-37.

EKLER

Ek 1. Mecazlar Yoluyla Veri Toplama Formu

Sevgili Öğrenciler,

Bu araştırma ortaokul öğrencilerinin “vatanseverlik” değerine yönelik algılarını belirlemek amacıyla yapılmaktadır. Vereceğiniz cevaplar sadece bilimsel amaçlı kullanılacak olup gizli tutulacaktır. Bu formdaki boş bırakılan yerleri açıklayarak doldurmanızı rica ederim.

Katıldığınız için teşekkür ederim.

Rümeysa BİLGİNER.

Metafor Yoluyla “Vatanseverlik” Değerine İlişkin Veri Toplama Formu

Cinsiyetiniz: KIZ ☐ ☐ ERKEK

Sınıfınız ve Şubeniz:

Vatanseverlik.....gibidir.

Çünkü;

.....
.....
.....

(Yazı alanı yetersizse kağıdın arka yüzünü kullanabilirsiniz.)

Lütfen aşağıya “Vatanseverlik” ile ilgili düşüncelerinizi ifade eden bir resim ya da karikatür çiziniz.

Ek 2: Araştırma İzni

	T.C. ANKARA VALİLİĞİ Milli Eğitim Müdürlüğü
Sayı : 14588481-605.99-E.23008643 Konu : Araştırma izni	29.11.2018
GAZİ ÜNİVERSİTESİNE (Eğitim Bilimleri Enstitüsü)	
İlgi: a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 2017/25 nolu Genelgesi. b) 15/11/2018 Tarihli ve 1876 sayılı yazınız.	
Enstitünüz Yüksek Lisans Öğrencisi Rümeysa BİLGİNER' in " Ortaokul öğrencilerinin vatanseverlik değerine yönelik algılarının incelenmesi " konulu tezi kapsamında uygulama yapma talebi Müdürlüğümüzce uygun görülmüş ve uygulamanın yapılacağı İlçe Milli Eğitim Müdürlüklerine bilgi verilmiştir.	
Görüşme formunun (1 sayfa) araştırmacı tarafından uygulama yapılacak sayıda çoğaltılması ve çalışmanın bitiminde bir örneğinin (cd ortamında) Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme (1) Şubesine gönderilmesini rica ederim.	
Turan AKPINAR Vali a. Milli Eğitim Müdürü	
Güvenli Elektronik İmza Aslı ile Aynıdır. 	
Adres: Emniyet Mah. Alparslan Türkeş Cad. 4/A Yenimahalle	Bilgi için: Emine KONUK
Elektronik Ağ: ankara.meb.gov.tr e-posta: istatistik06@meb.gov.tr	Tel: 0 (312) 212 36 00 Faks: 0 ()
Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. https://evraksorgu.meb.gov.tr adresinden 8d8b-c220-3a5e-9948-dea6 kodu ile teyit edilebilir.	

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..